

A. VLAHUȚĂ

IUBIRE

Versuri și proză

**VOLUM APĂRUT CU SPRIJINUL
MINISTERULUI CULTURII ȘI CULTELOR PRIN
DIRECȚIA JUDEȚEANĂ PENTRU CULTURĂ,
CULTE ȘI PATRIMONIU CULTURAL NAȚIONAL
VASLUI.**

Tehnoredactare: Bogdan Artene
Redactor: Ritta Mintiade

ISBN 973-8399-58-0

A. VLAHUȚĂ

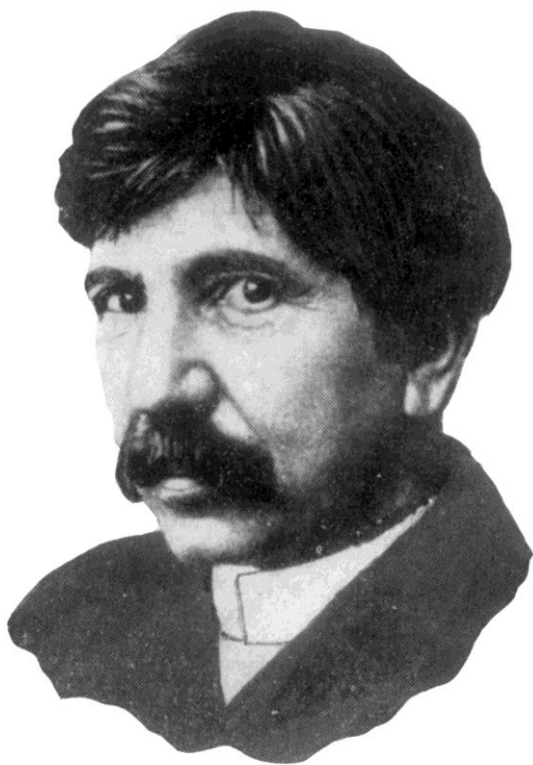
IUBIRE

Versuri și proză

*Antologie și prefață
de
Mircea și Sergiu Coloșenco*

Volum apărut sub egida
ACADEMIEI BÂRLĂDENE

Sfera
2004
Bârlad

A.VLAHUȚĂ – CÂNTĂREȚUL IUBIRII IDEALE ȘI AL ROMÂNIEI PITOREȘTI

(5 septembrie 1858 – 19 noiembrie 1919)

Poet și prozator deopotrivă, Alexandru Vlahuță este, mai întâi, un fiu al spațiilor geografice și spirituale bârlădene. În orașul de reședință al Țării de Jos a Moldovei, se formează ca personalitate distinctă, produs al Colegiului Național „Gh. Roșca-Codreanu” (1867-1878) și al jurnalisticii locale – primul periodic bârlădean – „Sămănătorul” (Bârlad, 27 sept.1870 – 26 mai 1874, 23 mai-19 sept.1876) – fiind luat ca titlu și program al revistei literare, fondată și condusă de el, împreună cu G.Coșbuc (1901-1902), într-o „deșteptarea conștiinței naționale” și „lumina opiniei publice”. Ulterior, fără a abandona linia directoare inițială, prin preluarea conducerii publicației de către Nicolae Iorga, dă numele curentului literar de sorginte tradiționalistă – sămănătorismul, care a făcut epocă. Sonetul său cu titlu mesianic – *Sămănătorul* sintetizează idealul de artist al cuvântului și militant al ideilor și sentimentelor nobile ale poetului:

Tu fii ostașul jertfei mari depline:
Ca dintr-un bob să odrăslească mia,
Cu sângele tău cald stropește glia!

Poezii emblematice – *Lui Eminescu, Unde ni sunt visătorii?* sau 1907 – au circulație în rândul contemporanilor, dar și în postumitatea poetului.

Romanul *Dan* sau cartea de reportaje *România pitorească* supraviețuiesc autorului lor, la fel și cartea dedicată prietenului său *Pictorul N.I. Grigorescu*. Multe dintre schițele lui în proză (*Socoteala, La țară, Din durerile lumii*) au intrat demult în conștiința publică.

Personalitate controversată, nu de puține ori minimalizată, A. Vlahuță se identifică cu „făcătorul de bine”, întâiul președinte de onoare al Societății literare „Academia bârlădeană”, mentorul mai multor generații de scriitori care au emulat cu poetul.

Antologia de față reprezintă un modest omagiu dedicat artistului și îndrumătorului cultural care a fost A. Vlahuță, cu prilejul împlinirii a opt decenii și jumătate de la intrarea sa în neființă și care lucrare nu ar fi avut sorti de izbândă fără contribuția directă a conducerii de azi a Academiei Bârlădene.

Mircea și Sergiu Coloșenco

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Ediția constituie un semn de pioasă manifestare dedicată comemorării a opt decenii și jumătate de la trecerea în neființă a poetului bârlădean care s-a născut, s-a format și nu și-a uitat nicicând locurile de baștină, deși cea mai mare parte a vieții a petrecut-o în Capitală.

Ediția conține versuri și proză selectate dintre nenumăratele sale creații literare.

În secțiunea *versuri*, am dispus poeziile în două părți – poezii de formă diversă și de formă fixă (12 sonete și un rondel), iar, în cadrul fiecărei părți, ordinea cronologică este respectată strict cu excepția acelor creații care reprezintă *ars poetica* sa: *Cuvântul*, inclusă în deschidere, și *Slăvit e versul...*, în final, deși datează din aceeași perioadă (1907-1910). De asemenea, am mai comis o abatere: tot în deschidere, am așezat poezia *Dreptate*, dedicată genialului om politic și militar, voievodul Ștefan cel Mare și Sfânt și oda *Lui Eminescu*, altui om de geniu al neamului românesc, orice altă explicație ni se pare superfluă în aceste două cazuri.

În secțiunea *proză*, ordinea povestirilor este cea cronologică.

Ediția se încheie cu o *bibliografie* (selectivă).

În cadrul sumarului, la fiecare creație în parte au fost trecute între paranteze drepte adnotațiile bibliografice stricte de identificare: prima publicație în care a apărut scrierea, ediția de autor și ultima ediție postumă.

M. și S.C.

VERSURI

CUVÂNTUL

Ca-n basme-i a cuvântului putere:
El lumi aieva-ți face din păreri,
Și chip etern din umbra care piere,
Și iarăși azi din ziua cea de ieri.

El poate morții din mormânt să-i cheme;
Sub vraja lui atotputernic ești,
Străbați în orice loc și-n orice vreme,
Și mii de feluri de vieți trăiești.

Te-atinge doar, și tu – o biată clipă
Ce tremură-ntre toate veșnicii -
Privești de sus a lumilor risipă,
Și toat-a lor zădărnicie-o știi.

Aprinde-n inimi ură sau iubire,
De moarte, de viață-i dătător,
Și neamuri poate-mpinge la pieire,
Cum poate-aduce mântuirea lor.

*

Voi, căror vi s-a dat solia sfântă
De preoți ai acestei mari puteri,
Voi, în al căror suflet se frământă
Întunecate valuri de dureri,

Și gânduri de-un întreg popor gândite,
Nu duceți minunatul vostru dar
Ofrandă mâinilor nelegiuite,
Ci, ca pe sfânta masă din altar,

A-mpărtășirii taină preacurată,
Așa cuvântul să vi-l pregătiți -
Ca mii de inimi la un fel să bată,
Și miilor de veacuri să vorbești.

DREPTATE

Sfânt lăcașul de la Putna mândru strălucește-n soare,
Glasuri de argint răvarsă clopotele slăvitoare,
Străduind credința veche din mormânt s-o mai învie.
„Darnici domni erau pe vremuri, lăudați de-a pururi fie!...
Nestricat de viermi rămâne singur numele cel bun;
Darnici domni erau pe vremuri”, toate clopotele spun.

Ci aude Ștefan Sfântul, lângă spada lui culcat,
Cum cântările slăvirii până-n cripta lui străbat;
Și făcându-și roată gândul peste câte-a fost trăit,
Strigă din mormânt dreptatea Marelui Nedreptățit;
„Domn am stat Moldovei mele, și norodului părinte,
Dragi mi-s luncile, dragi codrii, toate apele mi-s sfinte...

Dar străjerul lor ș-a toate purtător de grijă cine-i?
Cine-n pace duce greul bogăției și luminei,
Și-n război cine-i viteazul fără slavă, fără nume?
Domnul milostiv de-a pururi, cel mai darnic domn din lume
E săracul. El palate și biserici și podoabe
Fără preț a dat Moldovei – *El*, cu mâinile lui roabe.

El mi-a fost puterea-n lupte, și în liniște norocul.
Când ștergeam de sânge spada și vroiam vremea și locul
Biruinții noastre scumpe c-un dar scump să le cinstim,
El comori căra Sucevei, ziduri mândre să zidim,
El făcea-n al clipei stâmpăr, cu durerea lui de țară,
Din pământ stropit cu lacrimi flori de aur să răsară!”

Domnul tace. Sfântu-i nume în războiul vremii scut nu-i.
„Darnic e săracul”, cântă toate clopotele Putnii.

LUI EMINESCU

Tot mai citesc măiastra-ți carte,
Deși ți-o știu pe dinafară;
Parcă urmând șirul de slove,
Ce-a tale gânduri sămănară,

Mă duc tot mai afund cu mintea
În lumile de frumuseți,
Ce-au izvorât, eterni luceferi,
Din noaptea tristei tale vieți...

Și te-nțeleg – te simt aproape:
Cu-aceeași suferință-n față,
Cu ochii gânditori și galeși,
Sătul de trudnica-ți viață.

A, nu mă mir că ți se dete
O zodie atât de tristă,
Că, zbuciumat de-atâtea patimi,
Râvnești pe cei ce nu există,

Și că potop de negre gânduri
Se strâng și ți se zbat sub frunte:
Pe veci întunecații nouri
Sunt frații vârfului de munte!

O, dacă geniul, ce scoase,
Ca din adâncul unei mări,
Din fundul inimii zdrobite,
Comoara asta de cântări,

Nu te-ar fi ars – zvâcnindu-ți tâmpla
De flăcările năbușite,
Ce-ți luminau ale gândirii
Împărății nețârmurite,

Și de-ar fi fost lăsat prin lume
Să treci ca orice om de rând,
Ce lesne-ai fi pus frâu durerii
Și răzvrătitudinii tău gând!

Și cât de fără de pășare
Ai fi privit atunci la toate
Mizeriile-n cari lumea
Ursită-i pururea să-noate!

Dar ți-a fost dat să fii deasupra
Acestor inimi seci și strimte.
Și *tu* să-nduri toată durerea
Pe care lumea n-o mai simte.

Să plângi tu plânsul tuturoră...
Din zbuciumul eternei lupte
Să smulgi fulgerătoare versuri,
Bucăți din inima ta rupte...

S-aprinzi în bolta vremii aștri
Din zborul tristului tău gând...
Văpaie!... Ce-o să-i pese lumii
Că tu te mistui luminând?

DORMI ÎN PACE

(FRAGMENT)

Dormi, iubito, dormi în pace. N-am venit să-ți tulbur somnul,
Nici să plâng... La ce-am mai plânge pe-adormiții întru Domnul!
Am venit să cuget. Uite, nicăieri nu pot mai bine
Gândurile să-mi desfășur, și să stau la sfat cu mine
În mai bun răgaz. Aicea, simt că-s mult mai înțelept,
Ș-ale lumii toate parcă le văd limpede și drept.
Cât de clare mi se-nșiră toate din trecut, în minte,
Când de-a crucii multe rece îmi lipesc tâmpla fierbinte.

.....

E uscat-acuma țărna ce te copere, și mie
Parcă tot nu-mi vine-a crede că ești dusă pe vecie.
Uneori te țin departe și mă-ntreb de ce nu-mi scrii...
Dornic căutând în cale-ți, parcă tot aștept să-mi vii.
A, cât de pustie-i lumea și viața fără tine!

Câteodată, stând aicea, la mormântul tău, îmi vine
Ca o furie nebună. Ș-aș voi atunci, aproape,
Față-n faț-acolea, lângă piatra astei triste groape,
Să-mi descind-acela care, cu puternica lui dreaptă,
Lumile le cârmuiește, și-n văzduh astrii îndreaptă,
Și eu, viermele din tină,
Să-i cer astfel socoteală – lui, izvorul de lumină:
Doamne, dacă nu se mișcă nici un pai de pe pământ
Fără știrea și voința ta, și dac-al tău cuvânt
Este singura poruncă cărei toate se supun;
Dacă tu ești drept, puternic și nemărginit de bun,
Spune, pentru ce adesea lovitura ta-i nedreaptă?
Pentru ce ne surpi credința-n judecata ta-nțeleaptă?
De ce – fulger – cazi pe-un templu, spinteci bolta ta sfințită

Și în țandări crăpi icoana Maicii Domnului, trăsniță?
De ce-așterni omătul iernei peste floarea lui april
Ș-un lințoliu pe obrazul visătorului copil?
Pentru ce iai două inimi, căror *tată* zici că ești,
Și, topindu-le în focul tinereții, le ursești
Dor cu dor să-și împletească, prinse-n dragoste nebună,
Și când se iubesc mai dulce și-și fac visuri împreună,
Din senin îți vine-o toană: zvârli țărână peste una,
Iar pe cea stingheră – neagra jale pentru totdeauna!

.....

Doamne, iartă-i pe aceia cari-ncep să se-ndoiască.
Sunt dureri prea grele-adeșea pentr-o inim-omenească!
O, de-ai ști cât am iubit-o și cât sufăr, m-ai ierta
Că-ntr-un timp pierdut credința în dumnezeirea ta!

.....

DIN PRAG...

O, dar e mișelnic lucru singur zilele să-ți curmi!
Ce cumplit îmi vânturi mintea, și cu ce-ndârjire-mi scurmi
Noaptea gândurilor mele, Moarte, când îți stau în față!
Simt că-nnebunesc... Mă turburi. Fugi cu neagra ta povață.
Înțeleg, împărăția ta, cu veșnica-i odihnă,
Este singura-mi scăpare. – O să fiu acolo-n tihnă:
Nici urât, nici dor; nici cobeia neprielnicele gânduri
N-or mai răscoli cenușa rece, ținută-n scânduri.
În sicriu dormi somn de piatră. – Nici un zgomot, nici o grijă;
Viermii nu te mai întreabă de-ai fost aur, de-ai fost schijă*,
Cap de geniu, ori de vită – tot o hârcă scofâlcită,
Goală, batjocoritoare gură, pururea rânjită.
Ș-o să dorm, în întuneric și în liniște eternă.
N-o să-mi pese căpătâiul de-mi va fi pietroi, ori pernă.
De-mi va putrezi sicriul și găteala de pe mine,
Pentru galbenele-mi oase nu va fi nici rău, nici bine.
Neastâmpărații șoareci dacă-n capul meu și-or face
Cuib, nesupărați de nimeni, vor petrece-acolo-n pace.
Poate-o lacrimă, pe piatra ce-mi va coperi mormântul,
Va cădea din ochii mamei, poate scutura-va vântul
Mâțișorii vrunei sălcii peste groapa mea – totuna.
Plâns de mamă, plâns de creangă... tot nimic eu nu voi ști,
Fie că-n senin ori nouri va sta soarele ori luna,
Fie că va da zăpadă, ori că iarba va-nverzi.
Însă, uite, mă-nspăimântă întunericul de veci.
Nentreruperea acestei liniști împietrite, reci:
Să nu mai revin în viață niciodată?... *Niciodată?...*
E grozavă vorba asta!... Limbă nemaidezghețată,
Humă, nemaîncălzită de simțiri și de idei!
Nu de moarte mă cutremur, ci de veșnicia ei.
Viforoasă mi-e viața, și deșartă, și amară.
Ce trudit mă simt sub cruda suferințelor povoară!

* *Schijă* – fontă, tuci.

Parc-aș fi de-un veac pe lume... O paragină pustie...
Spulberatu-mi-s-a pân' și scrumul visurilor mele.
Ș-acum gândurile toate, ca de plumb, mi le simt grele.
Mi-a rămas inima rece și-mpietrită de durere,
Și mi-i silă de-un prietin, de-un cuvânt de mângâiere,
De-o privire ce-mi zâmbește veselă, de mine însumi.
Aș voi să nu-mi întrebe nimeni cugetul și plânsu-mi
Ca un vânt printre ruine simt că-mi vâjâie între tâmpile...
E-ntuneric și cenușă... Tot aștept să mi se-ntâmpile
Vro nenorocire mare ca să mă mai miște-oleacă,
Să mai fulgere în noapte-mi, ca urâtul să-mi mai treacă.

Ca să mor!... Să mă întunec pe vecie?... Prea e crud.
Să nu mai gândesc nimica, nici să văd, nici să aud?
Să nu mai primesc văpaia soarelui de primăvară,
Ori să-mi răcoresc viața la un amurgit de sară,
Și s-ascult, pe gânduri, doina – trișca* de la târlă,
Sau duiosul plâns al apei șopotind noaptea pe gărlă?

.....

A, e negrăit de lesne să-ți repezi un glonț în creier!...
Dar pe cer scânteie luna, dar în iarbă cânt-un greier,
E-o mișcare, e un farmec care-n veci nu se mai curmă...
Și când te întorci și cugeți, lung privind ce lași în urmă,
Simți că nu-i chip să te sature, *c-a trăi i-o fericire*.
Primești orice suferință, dar eterna nesimțire,
Nu. – Durerea are-un capăt. – Moartea-ți zice: *Niciodată*.
Altă viață?... Altă lume?... i-o poveste minunată;
Însă, ca să-i dea crezare, în veci mintea-mi n-o să poată.
Eu o lacrimă de-aicea nu mi-aș da-o pentru toată
Nesfârșita fericire din viața de apoi.

Câteva lopeți de țărână... Rămâi țărână și gunoi!

Bine e să știi, la moarte, că o dungă lași – un nume,
C-ai săpat la zidul nopții, c-ai muncit să-ți scoți în lume
Din al creierului zbucium, ca pe-un diamant, *ideea*.
Urma-ți fi-va cunoscută pe-unde ți-ai purtat scânteia...

* *Trișcă* – fluier.

Ș-o scânteie-n alergare e o rază... Mângâiere!...
Dulce-i să ți-o știi la fundul vieții pline de durere.
Ah, fugiți, gânduri nebune, soli ai negrului mormânt!
Nu mă-ndur. – Pe cer sunt stele, flori și pasări pe pământ.
Ș-apoi... e mișelnic lucru singur zilele să-ți curmi...
Ți-i zadarnică ispita. Moarte, o, degeaba-mi scurmi
Și-mi mai vânturi mintea,-n lături, fugi cu neagra ta povață!
Înaintea morții mele – moartea dragostii de viață.

LA ICOANĂ

Noaptea s-a lăsat pe vale, și cătunu-i adormit.
În bordei sărac, la vatră, suflet trist și chinuit,
Fără somn, tânăra mamă copilașu-și ține-n poală,
Și plângând îl netezește pe obraji arși de boală.
De cu sară mititelul încetase să mai țipe:
Se ducea, văzând cu ochii, viața-i fărâmită-n clipe.
Peste ochii mari și tulburi cad pleoapele-obosite,
Somnu-l biruie – adoarme. Suflări repezi, ca gonite
De al morții frig, din urmă, trec mai slabe, mai curmate...
Ea tresare; cum le-ascultă, șir de fulgeri îi străbate
Întunericul din suflet. – Pe păreți, în bezna rece,
Fâlfâind ca o aripă, para focului se trece.

Iat-o scoborând la vale, galbenă și istovită,
Cu odorul strâns la sânu-i; cu privirea ațintită
Spre biserica cu sfânta, ea-și silește încetu-i pas.
De trei nopți și două zile bate drum fără de popas;
Ș-ar fi ocolit pământul fără-a se simți trudită:
Ea credea profund, orbește... Mare și nenchipuită
E credința ce-ntr-un suflet înnoptat și trist încape!

„Nu se poate făcătoarea de minuni să nu mi-l scape,
Își zicea mereu în gându-i, inimă de piatră fie,
Și-ncă s-ar zdrobi de milă. Toată jalea mea pustie
Mi-oi preface-o-n rugăciune la picioarele prea-sfinte;
Ș-în cucernică-nchinare, și plângând sta-voi nainte-i,
Pân'ce l-oi vedea din somnu-i ochii mari blând deschizându-și,
Zâmbitor cătând spre mine, și mânuțele tinzându-și...
Cum să nu-nțeleagă sfânta glasul sfintei mele plângeri?
Eu atâta am pe lume, pe când ceru-i plin de îngeri!”
Blândă, cu Isus în brațe, din argint, Fecioara cată
Cu iubire spre spășita mamă, jos îngenuncheată:
Parc-ascultă și-nțelege...

– O, îndură-te, privește-l,

Și din ochii tăi c-o rază de viață încălzește-l!
Căci tu știi ce farmec dulce-i să-ți lipsești pruncul de piept,
Ațintit să-ți steie-asupra-i, și prin somn, ochiul deștept,
Și cum inima-ți tresare, c-un scâncit când el te cheamă
Să-l acoperi cu iubirea și cu paza ta de mamă.
Vezi-l, tânjitor, cum doarme-n frumusețea-i îngerească...
Cum putere-ar fără dânsul mama lui să mai trăiască?
Te îndură – din văpaia vieții tale dă-i viață,
Să-mi cuprindă iar grumazul cu micuțele lui brațe.
Ca și mine strângi la pieptu-ți lumea-ntreagă-n fiul tău...
O, de-ai ști cu ce-ntunerice copere sufletul meu
Ochiu-i stins – și ce pustie mi-ar fi viața fără dânsul,
N-ai putea să stai, o clipă, rece, ascultându-mi plânsul!...
Dar deodată-și rupse vorba – limba-i amuțise-n gură.
Spre copil și-ntoarce iute lacoma-i căutătură...
Era mort. – Înzmărmurită, stătu drept, cu pruncu-n brațe,
Cu ochi groaznic de mânie ea privi icoana-n față...
– Cum? Tu n-ai simțit, preasfânto, milă de cumplita-mi jale?
Eu, sărmana, plâng, cerșindu-ți raza îndurării tale,
Și tu, rece și cu pumnii încleștați, mi-l dai vederii?...
Astfel înțelege cerul lacrima, limba durerii?
S-a sfârșit orice nădejde!... și privirea ta de lemn
Ațintită stete-asupra-mi, fără ca să-mi dea un semn
C-a mea rugă-i ascultată și durerea mea-i crezută!...

Ia-ți și lutul... Ca și dânsul împietrită ești și mută!...
Și – c-un hohot lung – cadavrul îl aruncă-n fața sfintei,
Care, huruind greoaie, la pământ căzu-nainte-i.
Și durerea i se sparse-n neagră deznădăjduire,
De mânie-i scapăr' ochii – ea strigă în aiurire:
– O, desigur, n-ai fost mamă, și de porți un prunc la sân,
E-o minciună!... Ce smintită-s unei scânduri să mă-nchin!
Și izbind icoana-n față cu piciorul, „e-o minciună!”
Mai răcni-ntr-un râs sălbatic, și porni... Era nebună.

MAMEI

Din vremile apuse ș-atât de fericite,
Aducerile-amine adesea mă-mpresoară.
Ce de viață-n urmă!... Ca un potop mă-nghite
Comoara mea de visuri, pierduta mea comoară
Din vremile apuse ș-atât de fericite!

Cum se desfac, din noapte, icoane vechi și sfinte!
Și ca din cărți, trecutul fantastic mi s-așterne;
Atâtea dulci vedenii îmi picură în minte,
Cu durerosul farmec al pierderii eterne!...
Cum se desfac, din noapte, icoane vechi și sfinte!

Figura ta cuminte, duioasă și senină,
Răsare, scumpă mamă, din vremile acele,
Ca o madonă sfântă, scăldată în lumină.
Ce clară stă-n pervazul copilăriei mele
Figura ta cuminte, duioasă și senină!

O lene grea se lasă din cerul cald de vară.
De soare-i plină casa. Tu-ncet, pășind pe scânduri,
Lași storurile groase și dai muștele-afară.
Apoi, prostii de-a mele ascuți și cazi pe gânduri.
O lene grea se lasă din cerul cald de vară.

Curg valuri mari de umbră și se-mpânzesc pe vale.
Din șes, privim spre codru, cum soarele se-neacă.
În mirosul de iarbă, tăcuți pășim agale,
Și bolta răcorită mai jos parcă s-apleacă,
Curg valuri mari de umbră și se-mpânzesc pe vale.

Stai dreaptă-n strana vechii biserici de la țară;
Eu bat la sfinți mătăanii, și-i pup, și-i rog cuminte,
Cum blândește-ți povețe de mic mă învățară.
Tu, palidă-n extazul înduioșării sfinte,
Stai dreaptă-n strana vechii biserici de la țară.

Din cărți cu slovă veche și cu figuri frumoase,
O lume ca de visuri, cu totul minunată.
Mi-o scoți, și pe-ndelete începi a mi-o descoase.
Cât farmec e-n această viață, adunată
Din cărți cu slovă veche și cu figuri frumoase!

La patul meu, tăcută, veghind neadormită,
Încet, pe fruntea-mi arsă de friguri, mâna-ți luneci,
În mine-ți stă viața... întreaga ta ursită;
Și după cum mi-s ochii, te bucuri sau te-ntuneci,
La patul meu, tăcută, veghind neadormită.

Din câți copii pe lume-s, nici unul nu-i ca mine.
Și cât mă vezi de mare în planurile tale!...
La zodii chiar s-arată cum am s-ajung de bine,
Și ce măriri m-așteaptă în norocoasa-mi cale!
Din câți copii pe lume-s, nici unul nu-i ca mine...

Ce dureros se stinse deșarta-ți așteptare!
Pierdut, te văd, din cruda vieții vijelie,
Nenorocită mamă, și plâng că nu-s în stare
O slabă mângâiere să-ți dau, cât de târzie,
Ce dureros se stinse deșarta-ți așteptare!

De fiul tău departe, stingheră și trudită,
Nemaiavând puterea de-a te ruga și plânge,
Azi îți privești, cu silă, viața amăgită,
Cum a rămas pustie și cât de trist se stinge,
De fiul tău departe, stingheră și trudită.

Ca pete mari de umbră pe-o miriște uscată,
Așa, pe-a noastră urmă, trec stoluri lungi de gânduri.
Nimic nu mai există din câte-au fost odată,
Ș-asupra noastră anii pustii trec, rânduri-rânduri,
Ca pete mari de umbră pe-o miriște uscată.

LINIȘTE

Amicului meu Delavrancea

Tinere, ce-ți strângi în palme tâmpile înfierbântate,
Pe când mintea ta, în friguri, ca o flacăra se zbate,
Năbușită înlăuntru, dacă, după nopți de trudă,
Migălind vorbă cu vorbă, c-o-ndărătnicie crudă,
Ai ajuns să-ți legi în stihuri vro durere, sau vrun vis,
Nu-ți întemeia o lume de iluzii pe ce-ai scris,
Nici nu te-mbăta de vorba cui ar sta să te admire!
În dezordinea vieții înecând a ta gândire,
Și spărgând smaltul de forme și de amăgiri* ce-ascunde
Miezul urilor eterne ș-al durerilor profunde,
Vei vedea cât de fatală-i dușmănia celorlalți,
Când deasupra lor talentul ți-a dat aripi să te-nalți
Și când leneșa lor minte, dată de gândiri ușoare,
Se împiedică de-o muncă ce-o cutremură ș-o doare.
Fermecați de-o ciripire liniștită și dulceagă,
Adormiți de vorbe goale, cum vrei tu să-ți înțeleagă
Versul încărcat de gânduri, și cum crezi c-au să te ierte,
Când îi smulgi din pacea frazei sunătoare și deșerte?...
Nu, nu te-aștepta să-ți fie cu flori calea sămănată,
Munca de artist e crudă, și e trist-a ei răsplată.
Ars de-a pururea de setea formelor nepieritoare,
Cu dorința ta maestrul neputând să se măsoare,
Câte visuri nu-ți întuneci tu, cinstit preot al artei,
În discorajarea tristă de-a vedea cât de departe-i
Strofa ce-ai purtat-o-n minte de cea scoasă la lumină!...
Și suspini amar de mila frumuseții care-ți moare
Zugrumată-n închisoarea vorbelor nencăpătoare.
Și dac-ai putut alege și-ntrupa vreo icoană

* În ultima ediție antumă: *amăgire*.

Din deșarta, viforoasa existenții tale goană,
Cum vrei tu ca în pervazul altor minți, altă lumină
Îmbrăcând-o, să rămâie tot icoana ta, senină?
Fiecare în îngusta-i minte, când va fi s-o prindă,
Strâmbă și mototolită, ca-ntr-un ciob prost de oglindă,
Va vedea-o-n el, pătată de-a lui proprie prostie.

A, sunt fericiți aceia cărora nu li-i dat să știe
A creării dureri sfinte, și pe care îi îmbată
Ritmul generos în care își scriu proza nesărată,
Toaca bunelor silabe, și duioasa-ncredințare
Că-nsemnați cu stemă-n frunte, ce-au scris ei e lucru mare!
Al acestora-i triumful: vecinic fețele senine,
Drepti, înfumurați, c-un zâmbet protector privesc la tine.
Ei sunt veseli: au o gloată de naivi ca să-i admire,
Și se-ngrașă de prostie, de noroc și nesimțire.
Căci cuvintele blajine și nimicurile lor,
Dezmierdând frumos urechea, cad în gustul tuturor.

S-or găsi și pentru tine, suflet generos și mare,
Ș-încă mulți, ca să-ți arunce un cuvânt de-ncurajare.
Vei avea cînstea să intri și prin casele bogate,
Unde ți-or întinde mâna, c-o-ngrijită bunătate,
Doamne mari, cari-și vor face ochii mici ca să te vadă,
Tineri parfumați, de spirit, sclivisiți ca de paradă,
Și domni gravi, plini de afaceri, ce te-or întreba discret
Cam ce sumă să câștige cu-a lui versuri un poet!...

Și vei sta cu ei la masă... A... dar ia aminte bine,
Că-n *bonton* sunt pravili grele pentr-un necioplit ca tine.
Te păzește, să nu vătămi a lor gusturi rafinate.
În discuții – orice-ar zice – lasă-i, dă-le lor dreptate,
Anecdota, calamburul – acolo fiind la preț -
Cată-le prin almanahuri, și vei trece de isteț.
Pân-atunci, neavând spirit, nu prea-ntinde vorba multă;
Nici să taci așa într-una, căci tăcerea ta-i insultă...

După masă – se-nțelege – doamnele te vor ruga,
Cu obișnuitul zâmbet, ca să le citești ceva.
Tu, mișcat de-atâta cînste, îți scoți foile îndată,
Sficios cătând la lumea ce-mprejurul tău stă roată,

Te închei frumos la haină și... începi. Una suspină,
Alta râde, face semne și s-apeacă spre vecină.
Conversația începe: de copii, de slugi, de rochii.
„Are haz”, șoptește gazda, spionându-te cu ochii.
„Uf! ce anost! Cine-i ăsta?” într-un colț se-ntreabă două.
„De, închipui-ți, săracul!... de povești ne arde nouă?”

.....

„A, s-a isprăvit!...” Din vorbă se-nterup pentru-un moment;
Fiecare se silește să-ți arunce-un compliment:
„Inspirat ați fost de muze!... Prea frumoasă poezie!”
Nu uita c-aci se cere să roșești de modestie.
Datoria ta făcută – poți să te retragi cuminte.
Doamnele-și reiau în pace vorba lor de mai nainte.

Spune-acum dacă-ți surâde o asemenea viață,
Și de crezi că e o soartă fericită și măreață
De-a lăsa acestor oameni dreptul să te umilească!
Căci, pentr-un sărac ce simte, nu e rană sufletească
Mai grozavă decât mila rea și disprețuitoare
Cu care-l privesc bogații din deșarta lor splendoare!
Ce? Atâta timp să cauți dureroasa întrupare
A unei lumini de-o clipă ce-n viața ta răsare,
Și din haosul de gânduri s-alegi sfintele icoane,
Ca să faci frumos cu ele la boieri și la cocoane?
Dar ar fi să te cutremuri de dizgust și de rușine
Când ai ști cu ce-ngâmfare, ce de sus privesc la tine
Toți neghiobii ce-ți dau mâna socotind că-ți fac onoare!
Și mai vii să-nfrângi disprețul nesimțirii zâmbitoare
Ș-al biletelor de bancă – cu ce-ai scris – cu ce-ai gândit?
Cine vrei să te-nțeleagă, saltimbanc nenorocit?...

A, nu-ți tăvăli talentul prin saloanele bogate,
Unde capul nu gândește, unde inima nu bate
Decât dup-o anumită și stupidă învoială,
Unde omul i-o păpușă, și viața o spoială!
Fugi de zâmbetul fațarnic și de strângerea de mână
A acestor măști ce firea omenească o îngână...
Fugi. E-un vicleim ridicul, monoton din cale-afară;
Veșnica deșărtăciune ține capătul de sfară!

Suflet înecat de gânduri sfinte și nepieritoare,
Lasă-ți clipele vieții înțelept să se strecoare,
Răsărind de pe-a lor urme, dungi neșterse de lumină;
Și de vrei să-ți deie arta mângâierea ei senină,
Ca un pustnic te închide în odaia ta săracă,
Și dorințelor deșerte poruncește-le să tacă:
Lumea ce ai fost visat-o neaflând-o nicăierea,
Caută-ți în tine însuți liniștea și fericirea.

HOMO HOMINI LUPUS*

Zădarnic! – Lupta se-ntețește,
Și nu-i alegere de armă.
Sub pumnul grosolan al forței
Dreptatea celui slab se sfarmă.

Durerile vin tot mai multe,
Mai mari și mai adânc simțite.
De unde sapi lumina, curge
Iar întuneric ce te-nghite.

Un pas, un gând, o scăpătate,
Și îndoiala te-nfioară.
Pe umeri tot mai slabi apasă
Din ce în ce mai grea povară.

Sub planul sfânt de înfrățire
Sporește ura bestială;
Tot omul e-un vrăjmaș la pândă,
Toată cruzimea e o fală,

S-azvârl-a patimilor valuri
Din șubredele stăvilare,
Și peste pulberea de pravili
Domnește oarba-nversunare.

Zadarnic gânduri răzvrătite
Izbesc eterna piramidă,
Spre vârful căreia cu toții
Se bat o cale să-și deschidă...

* Omul este lup omului (lat.). Principiu caracteristic moralei burgheze.

Mai sus, mai sus... scrâșnind se-ndeașă:
Sub mulți prăpastia se cascadează.
Nu tuturor li-i dat să zboare,
Dar câți nu știu să se târască!

Asupra omului de mâine
S-apeacă palida știință,
Și-l vede mai nervos, mai sceptic,
Mai înrăit de suferință...

Zadarnic! – Lupta se-ntetește,
Și nu-i alegere de armă,
Sub pumnul grosolan al forței
Dreptatea celui slab se sfarmă.

IULIA HASDEU

Pe catafalc întinsă, de flori împresurată,
Stă albă și frumoasă. La cap îi ard făclii.
În jurul ei s-adună mulțimea-nfiorată,
Ce-n plâns fără de lacrimi durerea și-o arată,
Căci gurile sunt mute și mințile-s pustii.

Ea doarme, și pe chipu-i de sfântă luminează
Misteriosul zâmbet al liniștii de veci.
Pe lustrul frunții joacă a genului rază,
Și-n maiestatea morții ea pare că visează,
La piept ținându-și crucea sub degetele-i reci.

Așa o iau pe brațe în haina-i de mireasă,
Și-n cântece de preoți o culcă în sicriu.
Cu tălpile-nainte încet o scot din casă.
Plângând, ai săi o cheamă. În urma ei se lasă
Pe toate-nghețul morții – muțenie, pustiu.

Cu ochii plini de lacrimi, duiosul ei părinte
Pe migălite rânduri stă nopți întregi plecat:
Sunt gândurile moartei, sunt urmele ei sfinte...
Ș-acum el înțelege:

Să poarte-atâta minte
Un cap așa de tânăr, a fost de neiertat.

UNDE NI SUNT VISĂTORII?...

Nu știi, e melancolia secolului care moare,
Umbră care ne îneacă la un asfințit de soare,
Sau decepția, durerea luptelor de mai-nainte,
Doliul ce se exală de pe-atâtea mari morminte,
Răspândindu-se-n viață, ca o tristă moștenire,
Umple sufletele noastre de-ntuneric și mângâiere,
Și împrăștie în lume o misterioasă jale.
Parc-ar sta să bată ceasul stângerii universale;

Căci mă-ntreb, ce sunt aceste vaiete nemângâiate,
Ce-i acest popor de spectri cu priviri întunecate,
Chipuri palide de tineri osteniți pe nemuncite,
Triști poeți ce plâng și cântă suferinți închipuite,
Inimi lașe, abătute, fără a fi luptat vrodată,
Și străine de-o simțire mai înaltă, mai curată!
Ce sunt brațele acestea slabe și tremurătoare?
Ce-s acești copii de ceară – fructe istovite-n floare?...

Și în bocetul atâtor suflete descurajate,
Când, bolnavi, suspină barzii pe-a lor lire discordate,
Blestemând deșertul lumii și-al vieții, în neștire,
Când își scaldă toți în lacrimi visul lor de nemurire,
Tu, artist, stăpânitorul unei limbi așa divine,
Ce-ai putea să ne descoperi, ca un făcător de bine,
Orizonturi largi ș-atâtea frumuseți necunoscute,
Te mai simți atras s-aluneci pe aceleași căi bătute
Să-ți adormi și tu talentul cu-al dizgustului narcotic,
Ca în propria ta țară să te-arăți străin, exotic?...
Cum, când ești așa de tânăr, e o glorie a spune
C-ai îmbătrânit și sila de viață te răpune,
Că nimic pe lumea asta să te miște nu mai poate,
Că te-ai zbuciumat zadarnic și te-ai săturat de toate?
Știi tu încă ce-i viața? Ai avut tu când pătrunde,
Nu problemele ei vaste, încâlcite și profunde,

Dar nu tremurat de suflet, licărirea ta de-o clipă,
Când atâtea-ți schimbă vremea c-o bătaie de aripă,
În vertiginosul haos de priveriști, ce te-nșală,
Sub imensa și eterna armonie generală?...

Ești de-abia în pragul lumii. Ți-i așa de sprinten gândul.
Câte n-ar ști el să prindă în viață aruncându-l!
Câte frumuseți ascunse vi s-arată numai vouă,
Fericiți poeți: natura, lumea pururea e nouă!
Pe subț ochii tăi tablouri lunecă strălucitoare,
Glasuri, și colori, și forme tu le lași să se strecoare,
Legănând a tale gânduri adormite, ca pe-o apă,
Când atâtea adevăruri nerostite încă-ți scapă!
Știu. Am fost și eu ca tine amăgit să cred că-n artă
Pot să trec la nemurire cu revolta mea deșartă;
Și cu lacrimi stoarse-n silă – nu mi-aș mai aduce-aminte -
Am bocit și eu... nimicuri, ce-mi păreau pe-atuncea sfinte!...

Dar când m-am uitat în juru-mi ș-am văzut că e o boală,
Și că toți începătorii, de abia scăpați din școală,
Ofiliți în floarea vârstei de-un dizgust molipsitor,
Își zădărnicesc puterea, focul tinereții lor,
Ca să legene-n silabe, pe tiparele găsite,
Desperări de porunceală și dureri închipuite,
Când am înțeles c-aceasta e o modă care soarbe
Seva tinereții noastre, am zis gândurile oarbe,
Ce-și roteau peste morminte zborul lor de lilieci,
Și din florile vieții să aleagă și s-adune
În nepieritorul fagur adevăr și-nțelepciune!
Câte nu-s de scris pe lume! Câte drame mișcătoare
Nu se pierd nepovestite, în năprasnica vâltoare
A torentelor vieții! Câți eroi, lipsiți de slavă,
Nu dispar în lupta asta nesfârșită și grozavă!
Și, sub vijelia soartei, câte inimi asuprite,
Câți martiri pe cari vremea și uitarea îi înghite!

Și când lumea asta toată e o veșnică mișcare,
Unde cea mai mică forță împlinește o chemare,
Și când vezi pe-ai tăi cum sufăr, cum se zbuciumă și luptă
În campania aceasta mare și neîntreruptă,
Tu, departe de primejdii, razna ca un dezertor,

Să arunci celor ce-așteaptă de la tine-un ajutor,
Jalea și descurajarea cântecului tău amar,
Și să-ți cheltuiești puterea celui mai de seamă dar,
Ca să-i faci mai răi pe oameni, și mai sceptici, și mai triști?
Asta vi-i chemarea sfântă de profeți și de artiști?...

Unde ni-s entuziaștii, visătorii, trubadurii,
Să ne cânte rostul lumii și splendorile naturii?
Unde ni-s sămănătorii generoaselor cuvinte,
Magii ocrotiți de stele, mergătorii înainte,
Sub credințele sfărâmate și sub pravilele șterse
Îngropând vechea durere, cu-al lor cântec să reverse
Peste inimile noastre mângâiere și iubire,
Și cuvântul lor profetic, inspirata lor privire,
Valurile de-ntuneric despicându-le în două,
Splendidă-naintea noastră să ne-arate-o lume nouă!

IUBIRE

Iubire, sete de viață,
Tu ești puterea creatoare,
Sub care inimile noastre
Renasc ca florile în soare,
Și, îmbătate de-al lor farmec,
Ce peste lume se așterne,
În tremurarea lor de-o clipă
Visează fericiri eterne.

Din haos și din întuneric
Te-ai smuls, fecundă și senină:
Al tău surâs de „alma parens”^{*}
Fu prima rază de lumină.
Și, de căldura ta, planeteii
Treptat se dezmoțesc, învie...
Pe toți ca într-o mreață-i leagă
Universala simpatie.

Tu faci să circule în lume
Puterea ta de zămislire,
Și miliardele de forme
De-a lungul vremii să se-nșire.
Viețile, ascunse-n germenii,
Din somn – cât le atingi – tresar.
Și toate-n raza ta învie,
Și toate mai frumoase par.

^{*} Cu sensul de pământ (maică) hrănitor (oare) (*lat.*)

Prin tine, valuri de vibrații,
Din depărtatele planete,
Trezesc în sufletele noastre
Dureri și bucurii secrete;
Ș-acele nostalgii ce-adesea
Ne vin fără să știm de unde,
Or fi ecouri ostenite,
Chemări din regiuni profunde.

E greu să-mi deslușesc ce cuget...
Dar tu-mi evoci o lume-ntreagă,
De care nu știu ce putere,
Ce doruri mistice mă leagă
Mă simt mai bun, mai cald, mai vesel.
Viața toată mi s-arată
Frumoasă, și într-o lumină
Cum n-am văzut-o niciodată!

Căci azi iubesc; din nou îmi pare
Că e întâia mea iubire.
Natura-mbracă pentru mine
Podoabe, ca să mă inspire:
Copacii înfloresc, în aer
Plutesc miresme-mbătătoare,
Același dor, același suflet
Palpită-n fiecare floare.

Iubesc, și-n clipa asta toate
Câte răsar în primăvară
Sunt propriile mele visuri,
Aieva întrupate-afară.
Atins de farmecul vieții,
Mă simt o forță-n univers,
Și glasul meu devine cântec,
Gândirea mea devine vers.

PRIMA LECȚIE

Taci, că doarme păpușa!

MIMI

În colțișorul ei, stăpână
Pe-un vraf de jucării stricate,
Din cărți de joc, din hârtioare
Ea-și face parcuri și palate;

Vorbește, râde cu păpușa...
Ce fericite-s amândouă
Că s-a putut, din vechi nimicuri,
Zidi o-mpărăție nouă!

Păpușa n-are nas, e cheală,
Ș-un braț din umăr îi lipsește
Dar Mimi-o vede tot frumoasă:
Căci ea e *mamă*, ș-o iubește.

Stau și mă uit, cu câtă grijă
A rezemat-o de-o cutie,
Și-i duce bunătați la gură
Cu lingurița, ș-o îmbie:

„Așa, papă frumos, fii gigea,
Papă cu mama, să crești mare...”
Apoi o șterge, o sărută
Și-i pregătește de culcare:

Într-un pantof i-așterne cârpe,
Îi face loc ș-o cuibărește:
„Închide ochii și fă nani.”
Păpușii nu-i e somn... scâncește...

E răsfățată, vrea să-i cânte,
Și basme de-ale ei să-i spună...
O, e un chin pân' s-o adoarmă.
Noroc că-i Mimi mamă bună!

Să nu te-ncerci s-o iai în brațe,
Ori s-o săruți, că nu se lasă;
Ce-i ea, copil? Nu-și vede capul
De supărări, de griji de casă...

Mă umflă râsul... ce drăguță-i
În demnitatea ei de mamă!
Și cuget la o viclenie:
„Te fac eu să mă bagi în samă!...”

Pe-ascuns, din buzunarul hainei
Mă fac că scot o păsărică,
Și-ncep să-nșir ce pene are,
Cât de frumoasă e și mică...

„Ce bine-mi pare că nu-i nime
Să vadă ce am eu aici!...”
Dar cine-o fi? Aud prin casă
Un tropot de picioare mici...

Mă-ntorc. Cu ochii mari și limpezi
Mă farmecă, lingușitoarea!
Ce cauți, mamă de păpușă,
Fudula mea de-adineoarea?

Se uită după păsărică,
Și i se pare c-o și vede;
Degeaba-i spun c-am amăgit-o,
C-am vrut să râd de ea... nu crede.

Cerșind, mânuțele-și întinde
Și de genunchii mei s-agață...
De-ai ști tu păsărica asta
Ce adevăruri te învață!

ÎN IULIU

Orașul doarme-n miezul zilei,
Mocnit subț arșița de vară;
Pustii sunt străzile și mute -
Un cimitir într-o Sahară.
Iar noi, pândind mișcarea vremii
Pe călendarul din părete,
Cătăm la zilele de vară
Cum trec de goale și încete,
Și-n aerul închis fierbinte,
Ce-l vezi cum tremură în soare,
Tânjim de dorul altor locuri,
Ca niște păseri călătore.

Ce mândru-i satu-n care doarme
Copilăria mea-ngropată...
Mi s-ar părea un vis, iubito,
Cu tine să-l mai văd o dată.
Haidem, câmpiile ne-așteaptă
Cu flori și cu covoare-ntinse;
Sub straja dealurilor nalte
Dorm șesuri leneșe și linse
Ca netezișul unei ape,
Și lanuri lungi de grâne coapte
Sclipesc ca aurul în soare.
Domnește-o liniște de noapte

Peste-ntunericuri de codru:
Copacii somnoroși ne cheamă,
S-acopere iubirea noastră
Sub parfumata lor maramă.
Acolo-s visuri fericite,
Răcoare și singurătate:

Culcați sub strășini largi de ramuri,
În adâncimi întunecate,
Vom asculta orga pădurii -
Foșnitul frunzelor în vânt;
Viața, gândurile noastre
Ni s-or părea un basmu sfânt!

.....

1907

Minciuna stă cu regele la masă...
Doar asta-i cam de mulțisor poveste:
De când sunt regi, de când minciună este,
Duc laolaltă cea mai bună casă.

O, sunt atâtea de făcut, vezi bine,
De-atâtea griji e-mpresurat un rege!
Atâtea-s de aflat! – Și, se-nțelege,
Scutarul* lui nu poate fi oricine.

– Ce țară fericită, maiestate!...
Se lăfăiește gureșa Minciună.
Că numai Dumnezeu te-a pus – cunună
De-nțelepciune și de bunătate -

Păstor acestui neam, ce sta să piară,
Ce nici nu s-ar mai ști c-a fost, sărmanul,
De nu-și afla sub schiptrul tău limanul,
De nu-ți sta-n mână bulgăre de ceară.

Că tu sălbatici ai găsit aice,
Sălbatici, și mișei, și proști de-a rândul,
Ș-o sărăcie cum nu-ți dai cu gândul...
Dar faci un semn, și-ncep să se ridice

Oștiri, cetăți, palate – lume nouă,
Izvoarele vieții se desfundă;
De pretutindeni bogății inundă.
Și tu le-mparți cu mâinile-amândouă.

* *Scutar* – scutier, aghiotant.

Azi la cuprinsul tău râvnește-o lume.
E-o veselie ș-un belșug în țară,
Că vin și guri flămânde de pe-afară.
Tot crugul* sună de slăvitu-ți nume.

Ia uită-te, pământul ce-mbrăcat e...
Cresc flori pe unde calci, și râde firea.
Tu-mparți norocul numai cu privirea.
Încai țăranii zburdă pe la sate!...

Și-i place regelui. E lucru mare
Cum farmecă pe regi Minciuna. Drept e
Că ea, de mult, pe-a tronurilor trepte
A fost cea mai aleasă desfătare.

.....

– Măria-ta, e un străin afară,
Cam trențăros, dar pare-un om de seamă,
Și... *Adevărul* parc-a zis că-l cheamă...
De unde-o fi... că nu-i de-aici din țară.

Minciuna palidă-și topește glasul:
– O, nu-l primiți! Îl știu, e vestitorul
De rău, ce face pe-atotștiutorul
Și vede prăbușirea la tot pasul.

E cel ce împotriva ta conspiră.
Invidia în inima lui geme
Și gura lui e plină de blesteme.
Tu nu poți auzi ce vorbe-nșiră...

– Și totuși, zice regele, să vie!
Dovadă că chiar la palat Minciuna
Nu e biruitoare-ntotdeauna.
Fac și monarhii câte-o nebunie...

* *Crug* – orbita unei planete.

Privind în ochii regelui, străinul,
Cu brațele pe piept încrucișate,
Răspică vorba: – Țara, maiestate,
E-n durăt greu. Tu nu-i auzi suspinul,

Căci muzici cântă-n juru-ți. Și slugarnici
Adormitori, ca-n zid, te împresurară,
De nu mai poți vedea pe cei de-afară,
Pe bunii tăi supuși – cei mulți și harnici.

Că n-ai cercat spre ei să-ți spinteci cale,
Să știi și-n țara ta ce suflet bate.
N-ai vrut decât spinări încovoiate
Și guri deschise laudelor tale.

Că de-a fost om să-ți steie *drept* în față,
Ca pe-un vrăjmaș, l-ai depărtat de tine.
Bătrânii pier. Dar oaste nouă vine,
Și dureroase lucruri mai învață!

Părazi, decor de teatru, luminații,
Tot ce pe vulg și pe copii înșală,
Aceasta-i toată slava ta regală.
Pe tristul gol din juru-ți – decorații!

Tu-n țara asta nu vezi decât raiul
Ce-ai tăi ți-l ticluiesc într-o clipită:
Ruină-i sub hârtia poleită,
Sub crângi de brad trosnește putregaiul,

Dar tu ești fericit. Lingușitorii
Înaltă imnuri proslăvirii tale
Și fac să n-auzi cântecul de jale
Cu care-și adorm foamea prașitorii.

.....
Nu ți-ai iubit poporul, maiestate!
Sau nu l-ai înțeles, și e totuna.
De sus și până jos s-a-ntins Minciuna -
Ea leagă și dezleagă-n țară toate.

Iar ca să-ți dea o spumă de mărire,
Ca pe-un copil te poartă și-ți arată
Sclipiri și flori...

Afla-vei tu vrodată
Cumplita vremilor destăinuire?...

Și ce speranțe se puneau în tine,
Ce vesel ți-a ieșit poporu-n cale,
Cu pâine și cu sare!... Osanale!
Mântuitorul lui credea că-i vine.

Ce vesel ți-a ieșit poporu-n cale!

.....

Și ce credință trist-o să-i rămână;
Că n-ai putut spre el întinde-o mână,
Din greaua platoș-a trufiei tale!

.....

C-acestea *nu* l-au deșteptat pe rege,
Că Adevărul a fost dat afară
Și slugile l-au îmbrâncit pe scară,
Firește, de la sine se-nțelege.

*

Trec anii. Și ce dulce-i amăgirea!
„*Tu zeu ești printre regi! Mărire ție!...*”
În jilțu-i moale, tolănită, scrie
Cu pana ei de aur Lingușirea.

De-abia se isprăvește-o sărbătoare,
Și-ncepe alta. Muzicile cântă...
Îmbracă-te-n podoabe, țară sfântă,
Să nu mai știe nimeni ce te doare!

.....

Dar ce e, Doamne, vuietul acesta?
Ce-i hreamătul acesta care crește?
Se zguduie pământul și mugește,
Ca marea, când o biciuie tempesta*.

Se-nalță flăcări, brațe desperate,
Spre ceru-ntunecat, pustiu și rece.
Năprasnic vântul nebunii trece
Și spulberă noianul de păcate.

În vaiete se prăbușește-o lume
Clădită pe minciuni. Dar ce mânie!
Cum şuieră cumplita vijelie!
Sar frații între ei să se sugrume.

Uscata brazdă cere iarăși sânge.
Femei cu părul despletit, nebune,
Și-asmuț copiii la omor. Genune,
Puhoi de ură ce zăgazu-și frânge!

Deschide ochii mari bătrânul rege
Și, tremurând, din jilțu-i se ridică.
Au cine liniștea lui scumpă-i strică?

Ș-al vremii rost el tot nu-l înțelege.

* *Tempesta* – furtuna (it.).

SFÂNTĂ MUNCĂ

Sfântă muncă e aceea
Ce răsplata-n ea-și găsește.
De-nțelegi tu asta, cheia
Fericirii tale-o ții.
Urgisit de toți să fii,
Tu de-a pururea iubește,
Iar ca să trăiești în pace,
Nimic lumii să nu-i cei,
Binele te-nvaț-a-l face
Ca albina mierea ei.

SONETE

I

Lăsați-mă singurătății mele.
Mi-albește capul, în vârtejul lumii,
Pe frunți de valuri stă cununa spumii,
De mult ce se frământă între ele.

De visuri inima pustie nu mi-i...
Senin mă urc pe-a lor înalte schele,
Străbat albastre văi, plutind prin stele,
Pământul ducă-și droaia lui de mumi!

Tihnit, ascult a gândului poveste,
Mă-nșel, și cred că tot ce-a fost mai este.
Ce dulce-i astă amăgire-a vieții!

Tăceți s-adorm, nu voi să prind de veste
Că mi s-a stins văpaia tinereții,
Ș-asupra-mi anii grei și-aștern nămeții.

II

Dar nu-nțelegi că e cu neputință
O clipă să mai gust din cele duse?...
Cu farmecul durerilor răpuse,
Din preajmă-mi fugi, deșartă năzuință!

Astâmpără-te, dor de vremi apuse,
Prilej de nesfârșită suferință!...
S-a stâns, cum nici n-ar fi avut ființă,
Frumosul vis, ce-atât de drag îmi fuse!

Uitare, vin' cu liniștea ta dulce,
Zi gândului că-i ceasul să se culce:
E noapte, stânge lampa amintirii;

Lumina-i bate-n criptă de morminte...
Întunec-o, s-adorm de-aci-nainte,
C-am zis de mult adio fericirii!

III

Vuind s-azvârl şuvoaiele devale,
Pe deal stă zarea de brânduşi albită.
În aer i-o căldură liniştită,
Pe bolţi un nor de-argint se rupe-n pale.

Sar apele din matca prididită;
Un cocostârc, pe mal, păşeşte-agale,
Dând spaimă-n broaştele ce-i fug din cale.
Ies aburi calzi din pajiştea-ncropită.

Şi nici un sloi n-a mai rămas pe gârlă;
Doinind, s-aude trişca de la târlă.
Iar mieii, strânşi în câduri, zburdă-n soare:

Pământu-ntreg, ca-n prima-i dimineaţă,
Se umple de lumină şi viaţă,
Iar inima-mi se-ntunecă şi moare.

IV

Ce mult aş vrea să mai iubesc o dată,
Să simt din nou a vieţii primăvară,
În drumul meu pustiu să mai răsară,
Ca din poveşti, o zână adorată.

Să scriu răvaşe lungi, şi-n orice sară
Să trec pe la fereastra-i luminată,
S-o văd la geam, cum umbra şi-o arată,
Şi ore-ntregi s-aştept să-mi mai apară.

Din ochii mari, privirea ei fierbinte
Asupra-mi blând şi dureros să cadă,
Şi-ntr-un suspin ea să-mi citească gândul...

Frumosu-i chip să farmece-a mea minte,
Şi ca pe-un astru-n sufletu-mi purtându-l,
Să fiu copil, şi visurilor pradă!

V

Sunt zece ani. Ce curios îmi pare
Aspectul lucrurilor vechi, uitate!
Ca dintr-un somn, deodată deșteptate,
Parcă privesc c-un aer de mirare...

Mai strâmtă-i casa, toate-s micșorate,
Mă uit ca-n vis, și caut prin sertare
Nimicuri scumpe... inima-mi tresare
De-o sfântă și duioasă pietate.

Aceleași cadre-mpodobesc păreții,
Din rame, cată lung și trist la mine:
Povești pierdute-n haosul vieții,

De farmecul de-odinioară pline,
Îmi readuc parfumul tinereții...
Parfum de flori crescute pe ruine.

VI

Cât ne iubeam, și cum credeam odată
Că-i un amor ce nu se va mai stânge,
Că tot ce-n gândul nostru se răsfrânge
E-o lume veșnică ș-adevărată!

De multe ori, dorința de-a te strânge
La piept, mai caldă, mai pasionată,
Îmi deștepta o grijă-ntunecată:
„Când voi muri...” și tu-ncepeai a plânge...

Poveste-i azi, și nici măcar nu-i tristă,
Căci totul s-a sfârșit pe nesimțite;
Nici urmă din ce-a fost nu mai există.

Vezi tu, ce de iluzii risipite!
Un semn, o fluturare de batistă.
Și ca un val uitarea ne înghite.

VII

A revenit frumoasa primăvară;
Copacii parcă-s ninși de-atâta floare;
Dorinți copilărești, renăscătoare,
Fac inimile noastre să tresară...

Iubire e în razele de soare,
Și farmec în a codrului fanfară,
Și visuri dulci în liniștea de sară:
În cer și pe pământ e sărbătoare.

Ascult, privesc, respir cu lăcomie,
Căci toată frumusețea asta-mi pare
Că niciodată n-are să mai fie!

Și-s fericit c-am fost o clipă-n stare
Să simt, în marea lumii simfonie,
A gândurilor mele întrupare.

VIII

M-am regăsit. Ce dor mi-era de mine,
Copilul visător de altădată!
Mă simt plutind – privirea mea-nsetată
Se pierde-n orizonturi largi, senine.

De-acum, ispititori, în van mai cată
Viclenii ochi... îi știu atât de bine!
O, nu mai tremur când mă uit la tine,
Și azi te iert, căci rana-i vindecată.

Iar visul tău – ca pânza Penelopii -
Se țese ziua, noaptea se distramă...
Noian de întuneric ne desparte!

Zădarnic zâmbitoare te apropii,
Și glasul tău tremurător mă cheamă -
Tot mai străină-mi ești, tot mai departe...

IX

Din tot ce ne-a fost drag mai înainte
Povești rămân și cântece-nvechite;
Ne fură clipele, pe nesimțite,
Din flori mirosul, sensul din cuvinte:

Și-n liniștea-nserării, ce ne-nghite,
Ca frunzele uscate pe morminte,
Se scutură aducerile-aminte
Pe inimile noastre ostenite.

Ruini suntem, și orice gând ne doare,
Căci e făcut din temeri și regrete.
Te blestemăm, și totuși, cu ce sete

Întindem buzele tremurătoare,
Vrăjita-ți undă să ne mai îmbete,
Viață – pururea fermecătoare!

X

Câți ochi frumoși și visători, poete,
N-or fi plângând pe versurile tale!
A, de-ai putea să le-nsoțești în cale,
Te-ai consola văzând cu câtă sete

Le sorb fecioarele sentimentale,
Cum te-ndrăgesc, zeu palid cu lungi plete,
Și-și torc iluzii, și dorinți secrete,
Și basme dulci, din cântecu-ți de jale!

Pe cartea ta se-nvață să suspine
Atâtea inimi gingașe, curate...
Tu nici le știi. Înstrăinat de tine,

De dor te mistui în singurătate;
Doar filele, de sufletul tău pline,
Strâng amintiri duioase – flori uscate.

XI

Vrăjit, tot șesul clocotește-n soare,
Și-i zvon – e nuntă mare-n lumea mică:
O pulbere de glasuri se ridică
Din mii de guri, un templu-i orice floare.

Tu n-ai iubit, nu știi ce va să zică
Puterea asta-n veci renăscătoare.
Și totuși o presimți, căci visătoare
Te strângi de brațul meu, parcă ți-e frică;

Clipești, și buzele, nesărutate,
Îți tremură, ca-n somn, de-o aiurare,
Și inima neliniștită-ți bate...

În jurul tău palpită-ntreaga fire;
Iar florile-s așa de parfumate,
Că-n clipa asta tu respiri iubire!

SĂMĂNĂTORUL

Pășește-n țarină sămănătorul
Și-n brazda neagră, umedă de rouă,
Aruncă-ntr-un noroc viața nouă,
Pe care va lega-o viitorul.

Sunând, grăunțele pe bulgări plouă:
Speranța, dragostea lui sfântă, dorul
De-a-mbelșuga cu munca lui ogorul,
Le samănă cu mâinile-amândouă.

Trudește, făcătorule de bine,
Veni-vor, roiuri, alții după tine,
Și vor culege rodul – bogăția.

Tu fii ostașul jertfei mari, depline:
Ca dintr-un bob să odrăslească mia,
Cu sângele tău cald stropește glia!

A MELE VISURI...

A mele visuri risipite,
Ce-mi umplu inima de jale,
Le văd în frunzele pălite
Și-n pustiirea de pe vale.

De-a pururi sta-vor troienite,
Sub vremea ce s-așterne-n pale,
A mele visuri risipite,
Ce-mi umplu inima de jale!

Copac, când zile fericite
Îți vor întoarce iar din cale
Podoaba ramurilor tale,
În noapte-or sta mai adâncite
A mele visuri risipite!

SLĂVIT E VERSUL...

În vers e mântuirea când n-ai nimic de spus.
Se deapănă pe rânduri, ca firul de pe fus,
Din volbura de vorbe se deapănă ușor
Un cântec ce sporește, mai larg, tot mai sonor,
E opera vrăjită ce din nimic se-ncheagă,
Și nu-i nici o nevoie ca lumea s-o-nțeleagă.

În vers e mântuirea când n-ai nimic de spus.
Pe trepte de dactile vin vorbe mari de sus,
Iar critica solemnă, ce-n gol vede-adâncime,
Ca un copil adoarme în leagănul de rime.
Slăvit e versul – cântec, miraj, înaripare -
E-n Nemurire-o carte de liberă intrare.

Tu ia doar la creștere silabelor aminte,
Să nu prea bată-n struna știutelor cuvinte,
Ci-n răsuciri de fraze, cu vorbe de la tine,
Fă sunetele goale să ni se pară pline,
Cum, iscusit dispuse, oglinzile ne mint,
Dintr-o-ncăpere-ngustă făcând un labirint.

Nici șir, nici sens... Acestea ne-ar dezvăli secretul
Am ști ce spui, ce cugeți. Și, pentru noi, poetul
Cu cât mai nențeles e, cu-atât e mai profund.
Ce mici devin chiar zeii când nu se mai ascund!
Din patru-n patru versuri, și plan, și ritmu-ți schimbă,
Ca tot ce scrii să pară că-i scris în altă limbă.

La *titlu* să iai seama: sonor, bombastic, vag,
Și cu ceva macabru, să ne-nfiori din prag.
Căci titlul e alarma. Ca-n trâmbiță să-l suni:
„O inimă în flăcări”, „La casa de nebuni”,
„În criptă”, „Flori de sânge”... Și nu-i zor nicidecum
Ca titlul ce povestea să aib-același drum.

Amăgitor de gânduri, un motto mistic pune,
Să-și tremure lumina – un far peste-o genune.
Sub el psalmodic versul silabele să-și joace,
În fierbere de glasuri, ca apa la răstoace.
Iar toată poezia – cui sens ar vrea să-i cate -
Mai limpede să-i pară citită de-a-ndărate.

De-o scrii să fie pleavă în spulberarea vremii,
Au strigăt nou în plenul cinstitei Acadèmii,
Oricum ți-ai prinde gândul, pe zor sau pe-ndelete,
Și-n orice danț retoric, tu nu uita, poete,
Că vorba-i ca și omul – în lume sau în artă -
Cu-atât mai jucăușă, cu cât e mai deșartă.

PROZĂ

MOGÂLDEA

Am învățat cu el în școala primară. Nu mi-era drag, pentru c-avea o figură răutăcioasă și pentru că, de câte ori se uita la mine, se strâmba: ceea ce a făcut într-o zi să-mi pară grozav de bine când am văzut pe d-nu Udrea c-o dată mi-l înșfacă de urechi și-l toarnă „la bancă”. Turnatul la bancă era teribil. Micul vinovat era așternut cu pieptul pe capătul băncii, un monitor îl ținea bine de grumaz, altul de picioare, și *domnu* îi trăgea cu varga la... spate, ca să gonească mintea la cap. Uneori *domnu* se înfuria strașnic de țipetele nenorocitului copil, ș-atunci vergile se rupeau una după alta, și asta-l necăjea și mai rău... pe *domnu*, vezi bine.

– Cambur! Să-mi aduci mâni douăzeci de *nuiele bune*; să nu te mai văd cu paie de astea, că-ți rup urechile!

– Am înțeles!

Ș-a doua zi băiatul butnarului* de la Podu-Verde – Camburachi *gogoloș* – venea cu maldărul la spinare.

Ce ochi de drac împielițat avea Mogâldea; și ca o viezure își răsucea capul – o clipă n-avea astâmpăr. Băieții îi ziceau: „Michiduță”. Nu puteam pricepe unde dispărea el în timpul recreației; întotdeauna o zbughea pe poartă cu câțiva tovarăși, și când se întorceau, aveau și ei un aer misterios și viclean... Știam că „tata” lui Mogâldea e legător de cărți, și că șade peste drum de școală. Mai auzisem că „Michiduță are dugheană în gârliciul unei pivniți”, dar fiindcă eu apucasem din capul locului să mă uit la el cu sfială, ceea ce neapărat îl făcu să mă privească de sus, se stabilise de la sine între noi amândoi un fel de mică dușmănie, care ne îndârjea și ne strângea pumnii pe sub bancă, în așteptarea surdă a unei definitive încercări de forțe pe dealul Țuguetei. Nu știu de ce mi-era frică de el, deși era mai mic decât mine. Îmi intrase-n cap c-are să mă umilească. Dar într-o zi am repurtat o victorie de care și astăzi, când mi-aduc aminte, parcă mă umple un sentiment de mândrie. D-nu Udrea ne *explicase* „prinderea lui Isus în grădina de la Ghetsemani”.

* *Butnar* – dogar.

– Care știe s-o spuie și el așa?

Un moment de profundă tăcere. Era primăvară; băieții se uitau la un zarzăr bătrân, care înflorise devreme.

– Eu...

Și mă scol, ridicând două degete; dar ce tare-mi bătea inima!

– Spune!

Domnu își lăasă plictisit capul pe mână; monitorul de la banca întâi îmi aruncă o căutătură infernală. Îmi dreseri glasul și-ncepui...

Frumos trebuie s-o fi depănat eu, căci domnul Udrea își ridică o dată capul și-mi spuse un „bravo, piciule!” care-mi aduse tot sângele-n obraz.

– Spune-o și tu, Tăbărcă!

Modestia la o parte... n-avea de-a face.

– Ieși afară, măgarule, ia-ți catrafusele de-acolo, spurcăciune! Treci, piciule, în locul lui!... Așa! Și poartă-te frumos.

Iată-mă-s monitor pe banca a VII-a! Multe bucurii am avut de-atuncea, multe emoțiuni mari și fericite am apucat în fuga vieții, dar fericit și mândru ca-n ziua aceea nu m-am mai simțit niciodată. După ce-mi așezai cărțile și caietele în bancă, înaintai binișor capul și-mi numărai *supușii*: erau opt. Mă mai uitai o dată bine: da, în celălalt capăt al băncii, care se chema *coadă*... pricepeți de ce, era chiar *el* – smolitul și micul Mogâldea. De astă dată nu se mai strâmba la mine.

Mi se păru un an până s-aud clopoțelul.

Așadar, Michiduță era în „șădă” la mine: dimineața și demiaza *eu* îl ascultam, *eu* îi privegheam caietele, *eu* îi puneam note la învățătură și la purtare, în catalogul meu, scris de „moș Petrachi” cu cele mai frumoase litere gotice ce am putut să văd vrodată. Să fii *student* în clasa a II-a primară, și să ai – pe lângă această onoare – și opt băieți în șădă, mi se pare că e de ce să te fudulești. Vă puteți închipui cât de adânc ofensat m-am simțit când un ticălos de alvițar mi-a strigat într-o zi, de la spate: „Hei, măi băiețas, îți pică batista!” M-am întors, firește, să văd ce e: îmi atârna ceva, dar nu era batista. Alvițarul pufni de râs. Ce dobitoc... Să-și bată joc de-un *monitor*! Dar și mama, zău, pesemne că nu mai știa altă croială de pantaloni!

*

– Hai, nu vrei să vii cu noi?

– Unde?

– La mine... la dugheană...

Ce limpede mi s-arăt-acum în minte... sunt douăzeci și șase de ani... toate se dau la o parte... văd căsuța lui Mogâldea, o babă stă la fereastră și

se uită cu drag la noi, o bură de ploaie ne lustruiește ghiozdanele de glanț*, aud clanța de la porțiță, și pe Michiduță răstindu-se – era la el acasă:

– Da' haide, intrați, ce dracu!

Și mergem cu toții în fundul ogrăzii, o rață leșască fuge-naintea noastră, măcăind, speriată... Michiduță scoate-o cheie din buzunar, descuie lacătul și dă ușa la o parte. O, ce minune? Cine l-ar fi crezut așa de bogat?... Pe poliți albe de brad, de o parte și de alta, în gârliciul pivniții, toate bunătățile pământului... și cu ce rânduială sunt așezate! În cutioare de carton: rahat, smochine, roșcove, halva, migdale, cofeturi... Ochii lui Michiduță sticlesc ca ochii de pisică. Ne-așezăm jos pe treptele gârliciului.

– Dă-mi de șase parale cofeturi de cele galbene...

Pe tăviți de mucava micul negustor își servește mușterii cu o îndemânare care mă uimește; el cântărește tot ce dă.

– Da' *tu*... ce vrei? spune.

Eu mă uit țintă, c-o poftă de care mi-e rușine, la un boțișor de icre negre, cât o nucă, așezat frumos pe-o frunză de viță. Mă gândesc că n-am nici un gologan; și-mi lasă gura apă.

– Te cred, drăguță, dar sunt cam scumpe!... Ai parale?

De unde-a știut Michiduță că eu poftesc la icre?... Ș-apoi, de ce mi-o fi vorbit așa peste picior? Recunosc că el e cel mai bogat și mai fericit copil din lume, și simt pentru el o admirație pe care-mi dau toată osteneala s-o ascund, dar și eu sunt *monitor*... și mâine *eu* îl ascult, *eu* îi poi notă...

O, nelegiuit corumpător de suflete, ispită infernală!

Cu vârful briceagului, trei firimituri cât grăuntele de popușoi, numai trei firimituri... uscate, pline de colb... N-am mâncat icre așa bune de când sunt!... Nenorocitul, îți mănânci conștiința și gloria ta de *monitor*!

*

– Banca a șaptea!... Cum a mers Mogâldea?

– Bine, domnule!

– Ce notă i-ai pus la geografie?

– Prima.

– Ce spui, frate? Ia ieși, Mogâldea, la hartă, să văd și eu minunea asta?

În clasă s-a făcut întineric... și n-am mai știut nimic. Când m-am deșteptat, eram în genunchi la tablă, urechile îmi ardeau ca focul, Michiduță se strâmba la mine, iar eu aveam sentimentul că mor.

* *Glanț* – piele cu fața lucioasă.

UN CRĂCIUN

(AMINTIRI)

Nu știu cum se pripășise la fița Smaranda, unde ședeam în gazdă, un țigănuș slăbuț și perpelit, în care se încheia tot personalul de serviciu al casei. Știu însă că într-o iarnă fița Smaranda a plecat cu moșu Vasile să facă sărbătorile la o rudă chiabură din Plopana, și pe mine m-a lăsat cu Ionică în bucătărie, pân-o veni cineva de-acasă să mă ia. Aveam la dispoziția noastră o baniță de făină de popușoi, un căuș de fasole și o traistă de nuci. Ionică era la vârsta mea; amândoi la un loc am fi împlinit douăzeci de ani, vârsta unui flăcău. Eram dar destul de voinici ca să ne facem singuri mămăligă și o fiertură de fasole. Și ne înțelegeam de minune și la treabă și la joacă. Ziua ne dam cu sania pe Dealu Țuguetei, seara spuneam povești și puneam la cale ce-aveam să facem noi când om fi mari; uneori luam cu degetul negreală de pe gura cuptorului și ne zugrăveam mustăți și barbișoane, râdeam să ne prăpădim; într-un târziu ne apuca frica, lăsam tăciunii să se stingă, ne culcam frumușel pe rogojina care acoperea cele patru scânduri ale patului și ne vâram capetele sub lăvicer, ca să ne încălzim. Bine, asta merge-o zi, două, da' eu bag de seamă că vremea trece, Crăciunul se apropie, și cei de-acasă se vede c-au uitat că mai au un băiat...

– Ce să fie asta, mă Ionică?

– Poate că nu mai vine... Da-i departe?

Și iată-ne făcând planuri, să ne sculăm de mânecate și s-o pornim amândoi la drum, cu săniuța noastră.

*

Văd ca prin vis dealurile acoperite cu zăpadă, copacii în promoroacă, ochii îmi lunecă; e un joc fermecător de scânteii pe netezișul alb, poleit de soare; și în această imensitate pustie, pe un drum luciu ca oglinda, Ionică, înhămat la săniuță, mă duce-n goană; din când în când sare, și mihonă* ca un mânz, care zburdă. Apoi se face el boier, și eu cal; la deal amândoi suntem cai, la vale amândoi boieri, și pe la amiază iată-ne ajunși la Pleșăști. Bătrânul Dorogan mă cunoaște de departe, și-mi iese vesel înainte, îmi pune labelle-n piept și mă linge pe obraz...

* *A mihona* – a necheza.

O, căsuța noastră drăgălașă, cu prispa ei lată de jur împrejur, cu strașina ei de stuf, în care aveam cuiburile mele de vrăbii, și în care vara veneau albine și-mi puneau miere în trestii, și mi-o despărțeau frumos în porții mici cu niște căpăcele rotunde, tăiate din primele frunze de vișin! Dar de ce pare ograda așa de pustie?... Și nimeni nu s-arată la fereastră!

Nici nu ne mai scuturăm ciubotele de omăt. Nerăbdători, dăm buzna-n casă. Țaca** Frăsina întinde foi de aluat, frate-meu Mihalachi pisează miez de nucă și zahăr; când ne văd, se crucesc.

– Cu cine-ați venit?

– Cu sania noastră... Da' unde-i mama? întreb eu îngrijat.

– Sunt duși cu toții la Zlătănoaie, fac sărbătorile acolo.

Va să zică, puteam eu să aștept mult și bine!... Ionică se uită cu sfială la lucrurile din casă. Pe mine mă înecă plânsul, dar mă țin. Mihalachi nu-și mai are astâmpăr de bucurie c-am venit. Lăsăm pe Țaca Frăsina să mocoșească singură la turte, și noi ne ducem tustrei la bucătărie, unde baba Țândăroae ni-așază pe-un fund de lemn o strachină cu borș de cartofe, o bucată de azimă, perje afumate și alte bunătățuri de post – căci e ajunul Crăciunului și doară suntem creștini. Și pe când eu și Ionică leorpăim* flămânzi din lingurile de lemn, baba își face cruce și se minunează într-una de vitejia noastră, și parcă tot nu-i vine a crede c-am făcut noi singuri atât drum. „Doamne ferește, vă putea ieși o lighioaie de lup înainte...” Mihalachi ne spune cum îi bate pe ei la școala lui Angheluță de la Chițoc; este unu Bârzu, care îi arde cu varga la tălpile goale, până le dă sângele; asta se cheamă „la falangă”. Frate-meu e cu doi ani mai mare decât mine, nu poate să-nvețe, zice că-i „greu de cap”; și el a venit pe jos, c-o zi înaintea noastră; e cel mai horopsit și mai nenorocit dintre noi toți; nimeni nu-l iubește, și mie mi se rupe inima de milă când mă uit la el și-l văd așa de smerit, și știu câte rabdă!

*

– Sculați, băieți, c-a venit Crăciunul.

Mă trezesc, deschid ochii și caut să mă dumeresc unde mă aflu. În odaie, întuneric – numai la vatră se vede o zare de lumină, aud pe cineva rupând vreascuri, dar nu deslușesc nimic.

– Hai, sculați-vă, c-a venit Crăciunul...

Focul se aprinde cu pară, lumina bate în perețele din față, pe care capul lui Mihalachi se proiectează mare cât un hoboroc. Scol și pe Ionică. Toate lucrurile mi se înfățișează curios, parc-aș trăi în basme. Și glasurile noastre somnoroase au un sunet neobicinuit.

** Țacă – țață.

* A leorpăi – a mânca cu zgomot.

– A trecut miezul nopții, acum putem să mâncăm de fruct. Păziți voi focul, să se facă jărat, că eu mă sui în pod.

Și până să ne desmetim noi bine, Mihalachi se și întoarce c-o harchină* de costiță afumată, cu slănina și cioriciul ei; și o taie frumușel bucățele într-o tigaie, și trage cărbuni pe vatră...

– Ia vezi, Alecule, că este o azimă în dulap, și dă ș-o farfurie de-acolo, și niște furculiți... să mâncăm ca oamenii, că doar îi Crăciunu... sătulu. Da' ție poate că nu ți-o fi foame, Ionică.

– Baa mi-i foame!

Afară se crapă de ziuă, iar noi înfulicăm cu lăcomie; ne răzbunăm pe cele șase săptămâni de post. Țaca Frăsina doarme în ietacul de alături, habar n-are de ce se petrece; chiar deșteaptă să fie, și tot n-ar simți, pentru că-i surdă, săraca. Ne așezăm tustrei în genunchi pe lada de la fereastră și radem cu unghiile florile de gheață cari s-au pus pe geam; în fața noastră răsare soarele; troiene mari acopăr câmpiile, gârla înghețată bocnă strălucește în curmezișul șesului.

– Mă Ionică, tu ai potcoave la ciobote?

– Da' de unde?

– Da' știi tu să te dai în călcăie pe gheață?

– Știu, cum să nu; și *puica*... și-ntr-un picior știu...

– Hai și ne-om da...

*

La întoarcere, rebegiți de frig, ne abatem pe la Neculai Moraru, să ne mai încălzim. O droaie de copii stau jos pe vine împrejurul unei străchini mari, din care-nfulică pe-ntrecute turte cu julfă**. Gahița ocărăște de față cu noi pe badea Neculai c-a dat crâșmarului bunătate de porc, și n-au bieții copii cu ce-și „înfrupta gura” la o zi ca asta. El stă smerit la vatră și trage din lulea. Pe noi ne ustură ochii de fum, și nu știm cum să ne luăm tălpășița mai degrabă.

Țaca Frăsina ne-aștepta cu masa. Ea trimite pe Ionică să mănânce cu baba la bucătărie... „noi, chipurile, suntem boieri!”

Eu îmbuc în silă. Mă umple dorul de cei cari lipsesc; simt, mai mult ca oricând, nevoia unei mângâieri, casa mi se pare pustie; biata Țaca Frăsina, e așa de ursuză!... mă uit la locurile goale dimprejurul mesei: aici sta mama, colo, tata, dincolo, soră-mea... Un moment mi se pare că-i văd. „Copil nenorocit, nu te iubește nimeni!” Ochii mi se umplu de lacrimi. Mihalachi mă întreabă, cu milă, ce am. Știu eu ce să-i spun? Îmi întorc fața și-ncep să plâng cu hohot.

* *Harchină* – bucată mare.

** *Julfă* – mâncare de post, făcută din sămânță de cânepă, pisată, cu apă și amestecată cu miere.

SOCOTEALA

Ion a plecat, bodogănind, la curte. Vrea să mai vad-o dată pe boier, vrea să-l mai întrebe o dată, să-l roage frumos să-i deschidă și lui capul, că el e prost și nu se dumirește în nici un chip cum de nu se poate el mântui de datoria în care s-a încurcat acum trei ani, când a luat de la curte doi poli și o mierță de păpușoi, ca să aibă cu ce-și scoate casa din iarnă. În mintea lui, ca pe un răboj, stau însemnate zilele de muncă, fălcile de arătură, de prașilă, de cosit și de secerat; lanuri nemărginite i se împânzesc înaintea ochilor... ca un rob a muncit, și el, și nevasta lui, și fata lui; și cu ce s-a ales? N-apuca o dată să puie franc peste franc, că vătăjelul îi și lipea biletul galben de la perceptor. Își face iar socoteala; i se pare ciudat de tot: pe bună dreptate ar mai avea de luat, iar nu de dat. Și cu toate astea, când deschide boierul condica și le ia pe scris, iese altfel. Nu mai departe decât azi-dimineață: socotesc ei ce socotesc, boierul cu vechilul, și-l scot dator cu două fălci de arat, una de prașilă și treizeci de zile cu palma.

– Ei, te-ai dumerit, bade Ioane?

– M-am dumerit...

– Așa-i?

– Așa-i.

Dar când a ajuns acasă, și-a făcut de iznoavă* socoteala, băbește, cum îl taie capul, și-a văzut că nu-i așa.

– Du-te, omule, și fii mai cu inimă, nu te lăsa să te îmbolmăjască cu vorba. Ce dracu, noi bețivi nu suntem, noi trândavi nu suntem, și nici cele guri n-avem de ostoit, o fată-i la casă, și-aceea-i bărbat – pe ce se duce toată munca noastră? Gândește-te că mâine îi vadeaua birului, și vine să ne împlinească, și n-ai o para chioară – are să ne vânză și cenușa din vatră. Biata Dumana a stârpit de slabă, îi ies ciolanele prin piele; azi-dimineață am dezvălit bordeiu ca să-i dau o mână de ogrinji; cu ce-avem s-o ținem toată iarna?

S-ar întoarce el Ion de la poartă dacă nu i-ar turui în cap vorbele astea, ca o darabană. Rari, împrăstiați de vânt, ca niște flori albe scuturate din văzduh, cad primii fulgi de zăpadă. Tot satul parcă doarme. Din când în când se aude un muget lung, răsunător, aproape jalnic în muțenia tristă a văii. „Acum, într-un noroc... ce-o fi o fi!” și iată-l iar pe badea Ion, ca și

* *De iznoavă* – de la capăt.

azi-dimineată, stâlpit* lângă ușă, sastisit, învârtindu-și căciula în mâini, neștiind cum să înceapă.

– Ei, ce-i jalba?...

– Apoi, ce să fie, cucoane... iacă, tot cu socoteala ceea...

Ion tăcu și-și plecă ochii pe căciulă. Privirea aspră, cruntă a boierului îi răcise inima.

– Cum? Ce bâigui? Nu te-nțeleg.

– Vă sărut mâinile și să mă iertați, cucoane, da' iacă noi nu știm carte, și dacă aveți bunătate să mai socotiți o dată datoria ceea... că, dă... sunt un om nevoiaș... și-i păcat de Dumnezeu...

– Așa?... Bine.

Și boierul se sculă, și trase cu violență de cordonul împletit care-atârna deasupra patului. Servitoarea intră speriată.

– Ia cheamă pe Costachi.

Boierul, cu mâinile în buzunar, se plimbă mânios de colo-colo. Ion, cu ochii în jos, își învârtește căciula și-și adună în gând munca făcută, banii primiți. E o tăcere grea, apăsătoare, încărcată de neliniște... Figura de măcelar a lui Costachi vataful se arată în privazul ușii.

– Auzi că tot nu-i dumerit. Ia du-l la cancelarie și fă-l să-nțeleagă odată!

Costachi făcu din cap semn lui Ion să vie după dânsul. Și în cancelarie îl intrabă scurt: „Ce vrei?” dar nu-i lăsă timp să răspundă; în aceeași clipală îl plesni peste gură, de-l podidi sângele. După câteva minute de „răfuială”, un argat îl scoase în brânci din ogradă și-i azvârli căciula peste poartă.

Bietul Ion, șovăind ca un om toropit de băutură, cu capul gol, cu părul smuls, desfăcut la piept, cu cămașa plină de sânge, o luă întâi spre comună, dar pe la jumătatea drumului se răzgândi și-o cârmi spre casă.

Safta rămase încremenită când îl văzu. Măruica începu să plângă cu hohot.

– Da' ce-i asta, Ioane?

– Dă, nevastă, vezi și tu ce-i... Socoteala boierului, nu l-ar mai răbda Cel-de-sus!

*

Înnoptează. La licărirea unui opaiț tustrei stau jos în jurul unei mese mici, rotunde, cu picioarele scurte. În ochii lor stinși, pe fețele lor trase, e spaimă și disperare. Li-i frică parcă să se uite unul la altul. Oftând, Safta frânge în trei o bucată de mămăligă rece, care se întinde. În mijlocul mesei e o strachină pe fundul căreia a mai rămas o țară de mojdei, dar nimenea nu-ntinge, și nimenea nu scoate-o vorbă. Vântul duduie în horn. Afară fulguiește mereu. Vaca rage de foame în bățatură. Grivei urlă-n poartă a jale și-a pustiu.

* *Stâlpit* – încremenit, înlemnit.

DE LA ȚARĂ

Ningea, și viscolul ridica omătul în valuri și-l spulbera în văzduh, de nu se mai vedea nici cer, nici pământ. Vizitiul răgușise strigând; până-n piept se îngropau bieții cai în troiene grămadite de vijelie de-a curmezișul drumului. Cu chiu, cu vai, am ajuns în satu Pătrășcani, calea jumătate între Bârlad și Poenești. Nu mai era chip de mers înainte. Cu tot dorul și nerăbdarea mea de a mă vedea acasă, trebuia să poposesc o noapte, mai ales că însera, și aveam înaintea noastră dealul de la Florești, deal mare, și, chiar pe vreme bună, greu de suit. Cunoșteam pe popa din sat, și am tras în gazdă la el.

S-a minunat părintele Vasile când m-a văzut. „Doamne ferește, puteai să te prăpădești pe vifornița asta.” Focul duduia în sobă. De la ușă îmi mirosise o azimă caldă. „Îți trăiește soacra”, zice mama preoteasă, așezând al treilea tacâm pe masă. Numai acum simțeam eu cât frig îndurasem. Foc îmi ieșea din sfârcurile urechilor, și mâinile îmi erau înghețate bocnă, că nu-mi puteam împreuna degetele. Vântul șuiera pe sub strășini, în răstimpuri veneau vârtejuri repezi care zgâlțâiau ferestrele.

– Ia auzi ce-i afară...

– Mânia lui Dumnezeu!

Și preoteasa la fiecare zguduială de geamuri își făcea cruce și ofta. Eram amețit de drum, de frig. Vorbele, gesturile lor, aspectul lucrurilor din odaie îmi produceau impresii confuze, care mă făceau să tresar, ca din buimăceala unui somn greu.

– Bea iute.

Un abur tare, îmbătător îmi înecă respirarea.

– Dă-l de dușcă, iute, cât îi fierbinte...

Era vin fiert cu scorțișoară și cu boabe de piper.

Ce-a mai urmat după asta, nu știu.

M-am deșteptat într-un întuneric cu atât mai îngrozitor cu cât nu-mi puteam da seama unde mă aflui. Îmi bătea cineva în geam. Aiurit, îmi ridic capul de pe pernă și, cu un glas alterat de spaimă, întreb tare:

– Cine-i?

– Hai degrabă, părinte, că moare tata!...

Atunci îmi adusei aminte că de mult auzisem prin somn strigătul, vorbele acestea desperate, le auzeam mereu și parcă voiam să mă trezesc și nu puteam.

– Îndată, îndată...

Și, buimăcit, speriat, bâjbâii o toană cu mâinile de pereți până să găsesc ușa.

Popa Vasile se sculă, aprinse o lumânărică de ceară lipită de buza unui sfeșnic de alamă. Până să-și găsească el molitfelnicul, eu mă și îmbrăcasem.

– D-apoi, mai ai până la ziuă... ce te-ai sculat?

– Merg și eu.

Afară se potolise viscolul; era ger; dinaintea ușii, un morman de zăpadă adunat de vârtej troienise scara.

– Tu ești, Safto?

– Eu, părinte Vasile.

O momâie, ce d-abia se zărea în albul zăpezii, se apropie de noi.

– Ieri, după ce l-ai împărtășit, a mai ațipit puțin... da' de-aseară-i rău... într-una se zvârcolește, spune că-l arde pe piept și cere apă.

Satul părea un cimitir. Nu se auzea un lătrat de câine. Când am intrat în bordei, am rămas câteva minute amețit, orbit de fum; un miros greu, bolnav, îmi înecă respiraarea.

– Nu mă mai cunoști, Ioane? Întrebă popa tare, aplecându-se pe fața bolnavului.

Se făcu tăcere. Nu s-auzea decât suflarea trudită a bolnavului, care sta neclintit, lungit pe spate, cu gura căscată, cu ochii pironiți în tavan, holbați ca de spaima unui spectru. O barbă sălbatică îi acoperea figura scofâlcită, hidoasă; vițe de păr încâlcite, asudate, îi stau lipite de tâmple, ochii uscați, sticloși, aveau o căutătură de nebun. În viața mea n-am văzut ceva mai îngrozitor.

– Lungă zăcere, Tudoro, zise încet popa, clătinând din cap.

– Vinerea asta ce vine se-implinesc paisprezece săptămâni... să vedeți ce și-a făcut pe trup, tot scârpînându-se... a putrezit pielea pe el...

Tudora dete țolul la o parte. Tot pieptul lui era o rană.

– Da' ce are? Întrebai eu, înfiorat.

– Poi de, parcă noi știm? Întâi i-a ieșit așa ca o plescaghiță*, era cât un pitac**, și de ce o scârpina, de ce se lățea... Ce nu i-am făcut, păcatele mele, și degeaba... Așa a fost de la Dumnezeu...

Ion tresări, scoase un geamăt adânc, ca și cum s-ar fi opintit să ridice o greutate mare, se-ntinse și-și zgârci degetele de la mâini.

* *Plescaviță* – spuzeală, erupție.

** *Pitac* – ban, para.

Popa rosti de trei ori „Doamne miluiește” și începu să citească; Tudora și Safta, în picioare, lângă patul bolnavului, își făceau cruce și oftau.

– Dormi acolo, Nică, dormi, puiu mamii, că nu s-a făcut ziuă, șopti duios Tudora.

Unul din cei trei copii cari dormeau pe cuptor, auzind zgomot, se deșteptase și ridicase capul să vadă ce e. Safta, pășind în vârful picioarelor, se apropie de el, îl culcă și-l înveli binișor pe cap. Apoi se plecă la vatră și mai puse câteva găteje de foc.

Deodată se auzi un horcăit, un gemăt cavernos, oribil.

– Moare, țipă Tudora, frângându-și mâinile.

Cei trei copii se deșteptară și începură să plângă, speriați, neștiind ce s-a întâmplat.

Popa, zăpăcit, tremurând, cerca să puie lumânarea de ceară în mâna bolnavului. Acesta își încleștă degetele uscate în țolul cu care era învelit, făcu o efortare ca și cum ar fi vrut să se scoale, dar căzu, își dete ochii peste cap și oftă. Trupul lui înțepenit, scăpat de dureri în răceala fioroasă a morții, părea acum mult mai lung.

Se lumina de ziuă. Tudora ieși, desperată, după noi.

– Ce să mă fac, părinte Vasile, cu ce să-l îngrop, că n-am o lescaie-n casă, învață-mă, ce e de făcut?...

– Lasă, că poartă Dumnezeu de grijă.

Nenorocita rămase bocindu-se în prag.

Satul se deștepta. Fumuri groase se înălțau în aerul liniștit al dimineții. Casele, arborii, dealurile, cerul, toate erau albe, scăldate într-o lumină lăptoasă.

– Cum se prăpădi, podoabă de om! zise popa oftând.

Eu tăceam, mi se părea un vis îngrozitor tot ce văzusem...

Peste câteva minute адаose încet, ca și cum și-ar fi răspuns gândurilor lui bune și miloase:

– Săracii țărani, multe mai trag, și nimeni nu-i știe, nimeni nu-i crede!...

MAMA

– De ce nu vrei să-mi spui și mie, Dinicule?... Tu ai ce ai... Nu mai râzi, nu mai vorbești ca-nainte, și uite cum ai slăbit. Cum să nu mă-ngrijesc și să nu-mi fac fel de fel de gânduri când te văd așa!...

– Da' nu-ți mai face, mamă, nici un gând... îți spui că n-am nimic, de ce nu mă crezi?

– Bine, maică, așa să fie...

Vru să mai zică ceva, dar simți că o îneacă plânsul, oftă și ieși din odaie binișor, cu o evlavioasă sfială, ca și cum s-ar fi păzit să nu strice somnul unui bolnav iubit.

Atâta copil avea Sultana, și se uita la el ca la Hristos. Săracă era, dar îi făcuse Dumnezeu parte de un băiat bun, și frumos, și deștept. Când îl vedea dimineăța plecând „la lecții” – serios, chipeș, gătit „ca cel dintâi boier” – rămânea în ușa cu mâna la obraz, privind după el mândră și fericită, îl urmărea cu gândul pe stradă, îl vedea intrând prin case mari pe unde neam de neamul ei n-a călcat, îl auzea vorbind cu oamenii de seamă... Mai visa ea că Dinu al ei o să dea lecții de clavir la prințese!... Se poate, ia, se prea poate, ca el să fi îndrăgît vreuna din atâtea frumoase și bogate pe care le învață... Și el e un băiat sfiicios. El e-n stare să moară și să nu spuie... Asta trebuie să fie.

I

Sultana doarme cu gândul la mireasa lui fiu-său.

În odaia de-alături Dinu își copiază pe curat prima lui compoziție, o „barcarolă”, pe care a dedicat-o domnișoarei Eliza Ionescu. Și gândurile lui pornesc din căsuța aceasta smerită și sărăcăcioasă de sub Dealul Spirii, – în Batiștea, e o casă mare, un salon vast, cu mobile bogate, – o copilă sveltă frumoasă, cu ochii albaștri, de o nespusă eleganță în mișcări, se așază la piano... El o ascultă. Degetele ei moi, delicate, albe ca și clapele pe care alunecă, pare că-i joacă pe inimă, și-l gădilă. El o admiră, o adoră în nevinovata blândetă și cuminenie a figurii ei, în atitudinea ei sfântă, în pieptănătura ei simplă, în grația cu care își înclină capul, în cârlionții blonzi, fini, cari-i tinesc ca o umbră ceafa rotundă, fruntea netedă ca

marmura. Din când în când, ea își ridică spre el privirea, de o dulce, visătoare melancolie: pare că-l simte, și-l ceartă cu o drăgălășenie de copil alintat, - el se roșește și-și pleacă ochii în jos... Dar un sentiment de silă, de umilință și de rușine aruncă deodată ca un văl de întuneric peste fericitele lui gânduri.

Într-o zi Eliza nu putu veni la lecție, era bolnavă. Doamna Ionescu îl pofti în salon și-l rugă să-i cante ei, să-i cante ceva frumos, ceva sentimental, în sfârșit, ceva care să miște inima... Dinu nu înțelegea nici vorbele, nici zâmbetul nehotărât, nici căutătura cald-învăluitoare și nici aerul neobișnuit de vaporos pe care-l avea doamna Ionescu în ziua aceea. Se așeză la piano, și cântă o mazurcă de Chopin. D-na Ionescu, în picioare, lângă el, îi puse mâna încetisor pe umăr; din când în când se pleca spre el, îi căuta privirea, și-i mulțumea, c-un zâmbet recunoscător și melancolic. Dinu îi simțea părul pe obraz; respirarea ei înfierbântată, nestăpânită, îl jena; și din toată această ființă grasă, sângeroasă, se exala un miros de mosc năbușitor. El înțelesese, și se roși; dar în aceeași clipă d-na Ionescu îi luă vederea și răsuflarea... buzele ei fierbinți îl sărutau pe ochi, pe gură, cu o pasiune smintită, care sfârși prin a îmbăta tinerețea curată și timidă a lui Dinu.

A fost un vis urât, dezgustător, oribil. I se cutremură carnea de câte ori își aduce aminte. O, dacă n-ar adora pe Eliza, în viața lui n-ar mai călca în casa aceea. Acum mereu îl poftesc acolo la masă. D-l Ionescu e un om așa de bun... dar ea, ea e revoltătoare. În vorbele ei, în privirea ei pătimașă, în toate mișcările ei libere, depravate, era parcă o sete bolnavă și insolentă de a-și afișa căderea și pasiunea la fiecare moment. Era o tortură pentru Dinu viața aceea falșă, plină de temeri, de revolte și de remușcări. Când se uită în ochii limpezi și nevinovați ai Elizei, îi venea să strige, să plângă cu hohot de muștrare, de lașitate și de rușine.

II

Dinu slăbea, slăbea văzând cu ochii. De o săptămână nu mai ieșea din casă; avea friguri. În vremea asta servitoarea de la d-na Ionescu venea în fiecare zi să-ntrebe de el. Sultana o ispiti pe departe. Bănuise ea de mult, acum credea c-a înțeles tot.

E duminică, - o zi caldă de primăvară. Dinu s-a făcut bine, dar e încă slab și nu iese din casă. Sultana se piaptână frumos, își pune o rochie nouă de cit, și un testemel curat... „Ce-o fi o fi: capul solului nu se taie” - își face cruce, și pleacă, într-un noroc.

O, cum îi bătea inima, când s-a văzut în casa aceea mare și bogată din Batiștea, - și nu atât mobilele bogate au impresionat-o de-odată, cât

tăcerea aceea misterioasă și severă, zidurile reci, și mai ales ideea că, în ceasul și locul acela, avea să se hotărască soarta copilului ei. Un foșnet de mătase... Doamna Ionescu apărură în cadrul ușii.

– Eu sunt... mama lui Dinu, bâlbâi Sultana sâstisită, și dete să-i sărute mâna.

– Așa? Îmi pare bine, poftim șezi – cum îi mai e băiatului dumitale?

– E bine-acum, mulțumesc lui Dumnezeu, și, să mă iertați, dac-am luat îndrăzneala să viu... vedeți, el e așa de sfiicios, ar fi în stare să moară și să nu spuie... că noi de... și dac-am fost niște oameni nevoiași... da el a învățat și s-a ales... nu că-i copilul meu... acum îl cunoașteți și d-stră... Și așa, mi-am zis, că de ce să nu viu eu, ca mamă, să vă spun, dacă el se rușinează, că poate de... și domnișoara l-o fi iubind, și eu cred c-ar fi o casă potrivită...

– Nu te înțeleg... ce vrei să spui?

Sultana rămase un moment zăpăcită.

O, de câte ori în nopțile ei de neodihnă nu-și repetase-n gând vorbele acestea, și adesea se pomenea rostindu-le tare... Ei nu i se păreau deloc greu de înțeles.

Ș-a plâns biata femeie, sub privirea batjocoritoare a acestei „cocoane mari” a plâns, și i-a spus tot ce-o ardea pe suflet, – și-a deschis cu toată încrederea inima ei bună și naivă.

– El te-a trimes?

– Dinicu? Da unde-a vrut să-mi spuie vr'o vorbă despre asta? El nici nu știe c-am venit aici...

– Ar putea să vie azi la noi?

– Nu cred... e așa de slab...

– Atunci... Or... lasă... merg eu cu d-ta.

Și se sculă să-și puie pălăria. În momentul acesta intră Eliza.

– Ce te uiți? Sărută colo mâna... e mama lui *Domnu* Dinu, nu știi? A venit să te ceară... Mai credeai tu așa noroc?...

Eliza se uita nedumerită. Sultana îi zâmbi duios.

– De, maică, norocu-i pentru amândoi dac-o vrea Dumnezeu.

– Așa-i, mai e vorbă?... Dar, să mergem.

Nu trecuse un sfert de ceas de când Eliza rămăsese singură. Ea nu știa ce să creadă... Era nebună mă-sa? Ce ochi furioși avea când a ieșit... Dar cum e cu puțință?... Servitoarea intră speriată.

– Domnu profesor...

– Să poftească.

Eliza deschise iute o carte. Inima îi bătea neliniștită. Dinu palid, sfiicios, se opri în prag.

– Vă deranjez?

– A...

Și Eliza se sculă și-i întinse mâna.

– V-ați făcut bine?

– Da... Dar pentru ce mă priviți așa?

–... Ați făcut foarte rău c-ați trimes pe mama d-voastră... aici.

– Mama a fost aici? Când?

– Adineaptea a plecat... O, a făcut foarte rău c-a spus mamei... ceea ce nu trebuia să-i spuie.

– Dar eu nu știu nimic! Și Dinu rămase înlemnit, ca în fața unui dezastru ireparabil.

Eliza îl privi cu milă. Amândoi stăteau jenați, neștiind ce să-și spuie, când ușa se deschise, și d-na Ionescu apără ca o furie: „Du-te, Elizo, că am de vorbit cu d-nu profesor”.

– Așa, acum putem vorbi în liniște... șezi te rog. Știi că viu de la d-ta?

– Nu știu nimic.

– Mama d-tale a fost aici și mi-a spus că iubești pe Eliza. E adevărat?

Tonul cu care făcuse această întrebare, aerul răstit, dominator cu care-l privea, răni mândria lui Dinu. El se roși, și se stăpâni ca să nu răspundă o impertinență.

– Nu-i adevărat... și nu înțeleg ce-a căutat mama aci...

– A venit să-mi ceară mâna Elizei...

D-na Ionescu avu un râs răutăcios, batjocoritor.

– Ce? Vrei să pleci?

– D-ta ai poftă să mă umilești – și eu nu sunt deloc dispus să rabd.

– Nu, nu te las să pleci așa... U, ce urât te uiți la mine... mă sperii.

Ea-l apucă de mână și-l privi duios, c-un aer dezolat; glasul ei deveni duios, rugător.

– Dinule, iartă-mă, am crezut că-nebunesc când mi-a spus mama ta... De ce mă privești așa Dinule, tu nu mai simți nimic pentru mine?

El își trase brusc mâna, ca și cum l-ar fi fript, și se înclină cu o ironică aparență de respect.

– Sărut mâna doamnă!

– Te rog, un moment, Dinule...

– Nu pot, îmi face rău, te urăsc!

Ea se făcu albă ca hârtia.

– Cum se cunoaște că ești din proști...

– O, da!

Și ieși fără să se mai uite în urmă. În acest *da*, spus tare, semeț, cu o ridicare de cap teatrală, răsuflase tot necazul, toată mândria lui ofensată.

Era răzbunat.

Cum îl văzu mă-sa îi ieși bucuroasă-nainte.

– Vezi? ziceai că nu ieși azi din casă... unde mi-ai fost?

Și se uita în ochii lui cu un aer nerăbdător, șiret, misterios.

A, cu ce mânie venise el acasă, cu ce sete de a mostra pe mă-sa pentru umilința și rușinea la care-l expusese...

Revolta lui căuta cuvinte aspre, crude, profund dureroase pentru a pedepsi, fără nici o milă acea înjositoare, neiertată „prostie” a mă-sei. Cum a putut ea să... oh, i se urcă tot sângele în obraz, când și-o închipuia smerită, naivă, prost îmbrăcată, făcând o figură nenorocită în casa acea mare, cu mobile scumpe cari-o intimidau, în fața acelei parvenite înfumurate... Și ce idee, ce nebunie să se ducă în pețit, să-l facă de răs... Iubise el în adevăr pe Eliza?... Poate, o iubire delicată, discretă, mai mult un prilej de gânduri frumoase, o poezie a inimii lui, a unui colțișor tainic din inima lui; el nu i-a spus-o, ea n-a simțit-o, și n-ar fi înțeles-o, n-ar fi știut-o niciodată.

Ș-acum, iată că, pe când mă-sa îi vorbea mișcată ca de-o imensă, neașteptată fericire pusă de ea la cale, inima lui se înduioșa de-o nespusă milă. Toată copilăria se trezea în sufletul lui bolnav. El o ascultă cu răbdare până la sfârșit, apoi o privi lung, ochii i se umplură de lacrimi; îi luă mâna și-o sărută de mai multe ori.

– Ce bună, ce sfântă ești tu măicuță!

Și plecându-și fața pe mâna ei aspră, plânse cu hohot.

SINGURUL AMIC

„D-lui A.S. Loco. Am dori să vă cunoaștem. Treceți azi sau mâine pe la redacție.”

În sfârșit – dorește să-l cunoască, îl cheamă.

Cată vesel în juru-i. E pe stradă. Îi venea să strige, să spuie la toți că el e A.S., da, el – Arghir Savu, băiatul clopotăriței de la Vovidenie – e autorul poeziilor publicate în *Vocea Tutovei*...

Și iar citește slovele acelea mărunte. Își vâra iute cărțile și caietele în buzunările largi ale paltonului, ș-apucă pe huidița* Maria Farina... În urma lui sună jalnic clopoțelul de la liceu. O clipă i se pare că vede în aer degetul lui domnu Pop ridicându-se amenințător. Aș, nu-i mai pasă de nimeni. Așa pipiriu, în paltonul lui răblărit, cu ghetete scâlciate și cu pantalonii roși ferfeniță pe la călcăie, Arghir pășește hotărât și mândru. Cu privirea lui, visător-zâmbitoare, are aerul de a spune trecătorilor: „De-ați ști voi cine sunt eu...”.

*

E adevărat? Ori toată fericirea asta se petrece-n vis? Nici nu mai știe pe unde calcă. Îi vine s-alerge, să joace, să țipe. „D-ta ești un băiat de talent ș-ai s-ajungi departe...” Mereu îi răsună în cap vorbele aceste. De-acum viitorul lui e asigurat. Visul lui s-a izbândit mai curând decât se aștepta. Cine-ar fi crezut?... El, redactor la *Vocea Tutovei*, cu leafă... patruzeci de lei pe lună... „deocamdată”! S-au mirat toți când l-au văzut așa de tânăr. S-așteptau, desigur, să vadă un chip mai arătos. Parcă-i e necaz acum că n-are și el oleacă de mustață. Cum ar mai răsuci-o!... C-un gest de ștregar își turtește pe ceafă pălăria spartă în fund și calcă țațoș militărește, ca în tactul unui marș. Întins acasă se duce.

Pare mai veselă și mai luminoasă căsuța lor săracă. Fața lui e rumenă și ochii scânteietori. Mama și cele trei surori, mai mari decât el, îl ascultă uimite, vorbele lui împrăstie fericire. El se simte mare, slăvit, atotputernic. Și – peste trei săptămâni – ce bucurie, ce sărbătoare în jurul celor dintâi patruzeci de franci... Sărman copil, când ai ști tu ce-ai vândut pe-acești patruzeci de franci!

* *Huidiță* – stradă strâmtă, ulicioară.

La București... acolo-i de el. Acolo-i lupta mare și hotărâtoare, acolo-i adevărata glorie. S-au dus de mult toți foștii lui camarazi de școală, s-au dus și l-au lăsat în urmă. Ce bine era să-și fi isprăvit și el liceul!

E puțină negură înainte... Sculați-vă, visuri ostenite, și risipiți-o cu bătaia aripilor voastre puternice și îndrăznețe!

– Nu fi îngrijată, mamă. Am să muncesc, ș-am să răzbat. Un an, cel mult, pân' m-oi face cunoscut... atâta are să-mi fie greu. Și ce bine are să fie pe urmă, când om fi iar împreună... Acolo-i viață și altă lume... nu-i ca aici.

Mă-sa clatină din cap. Surorile se uită lung și trist la el.

Tinere, tinere, glasul tău tremură de îndoială, și-ți mor pe buze cuvintele dătătoare de credință. Unde ți-s ochii scânteietori de altădată!

Cum trece vremea!

Al șaptelea an de mizerie. Și-i iarnă, și-i subțirel îmbrăcat. Să-l vad-acum săraca mă-sa, nu l-ar mai cunoaște. E nalt, adus puțin de spate, o barbă stufoasă ș-un păr lung, nepieptănat, lătos, îi dă o înfățișare aspră, sălbatică. Face, pentru optzeci de lei pe lună, umplutura cotidiană la o gazetă fără succes. Stă într-o odăiță la mahala, el și cu Chiți, singura mângâiere și singurul prieten care i-a mai rămas. Când se întoarce seara acasă, ostenit și abătut, Chiți îl simte de departe, îi iese vesel înainte, se gudură, sare și-i linge mâinile. Arghir îi vorbește cu drag; toată tinerețea și tot entuziasmul lui de odinioară, sufletul lui fericit de altădată trăiește acum în Chiți. Într-o zi – în lipsă de subiect pentru două coloane – a făcut despre Chiți un articol. A doua zi i l-a citit tipărit. Cățelul asculta cu o cuminenie de om, și de câte ori își auzea numele, mișca urechile și da din coadă satisfăcut. Acela a fost singurul articol bun al lui Arghir. Povestea simplu, cum într-o noapte, ieșind de la teatru, se întorcea acasă, zgrebuit de frig și chinuit de aceleași gânduri urâte despre viața lui săracă, umilită și fără nici o zare de lumină în viitor, și cum trecea printr-o stradă pustie și întunecoasă, deodată i se pare că aude pe cineva scâncind în urma lui – se-ntoarce, se uită în toate părțile și nu vede pe nimeni; în același moment simte ceva mișcând pe lângă picioarele lui – era un cățel.

A plecat înainte – cățelul se ținea după el. Când a ajuns acasă ș-a deschis porțița, bietul cățel s-a oprit sfiicios ș-a scheunat așa de duios și de umilit rugător, că lui i s-a făcut milă să-l lese-n stradă – i-a fluierat încet și i-a șoptit „Chiți” – un cuvânt care i-a venit atunci în minte – cățelul s-a tupilat blând la picioarele lui, apoi a început să se gudure, ș-a intrat cu el în casă. Când a aprins lumânarea, ș-a văzut cât îi de slab și de jigărit, i-a venit să-l dea afară; dar s-a gândit la soarta acestui dobitoc nenorocit – străin și urgisit și el – s-a uitat în ochii lui triști și speriați și nu s-a îndurat... A tras

sertarul ș-a găsit o coajă de pâine ș-o bucatică de salam și le-a pus dinaintea cățelului, și cățelul nu-ndrăznea să le mănânce, dar se lingea pe bot și scâncea ca un copil. Atunci i-a zis blând: „Mănâncă, Chiți...” și Chiți n-a așteptat să-l poftască-a doua oară... Cine știe cât o fi suferit, pe unde a fost, și bietul Chiți – poate că, chinuit de foame și de bățai – s-o fi desperat și... ș-a luat și el lumea-n cap... Ori o fi plecat și el după noroc... Și fantazia lui Arghir schița un roman pe iluziile unui cățel.

Uneori îl ia cu el la redacție. I se pare că scrie mai ușor și mai bine când îl simte culcat la picioarele lui. Arghir e din ce în ce mai tăcut și mai ursuz cu lumea. Dar seara, în odăița lui, când e numai cu Chiți, ce expansiv e – n-ai crede!

*

– Așa-i, Chiți dragă, noi nu suntem făcuți pentru lumea asta rea, invidioasă, egoistă. Da' ce să-i facem? O să trăim și noi cum om putea, o să mai târâm așa targa pe uscat un an, doi, zece, pân-om crăpa, ș-atunci... atunci om scăpa și noi de toate, și asta o să fie... Ce să mai sperî alta?...

Chiți se uita la Arghir și asculta cu luare-aminte. Din când în când clipea din ochi și mișca încet din urechi.

– Hei, Chiți, Chiți, când ai ști tu ce visuri îmi făceam eu când eram în școală! Toată lumea-mi spunea că am talent ș-am s-ajung departe, și eu, ca s-ajung mai degrabă, am lăsat drumul cel bun și cunoscut, ș-am luat-o razna peste câmpi, crezând c-așa-i mai de-a dreptul, și când am deschis ochii, era prea târziu, tovarășii mei cari ținuseră drumul cel bun erau departe și nu-i mai puteam ajunge... și m-am pomenit răzleț și n-străinat de-ai mei, și – de unde credeam c-o să s-aleagă de mine cine știe ce – am rămas cum mă vezi, dragă Chiți!... Ei, da' nu-i nimica. Încap și păcătoși ca noi pe lumea asta. Te uiți la mine și mă compătimești?... De ce n-au sufletul meu. Tu pricepi ce spun eu acum. Nu-i așa că pricepi?

Chiți îi pune botul pe genunchi și dă din coadă.

– Ți-e somn, văd după ochi că ți-e somn. Haide, Chiți, să ne culcăm, atâta lucru bun avem și noi din viața asta, că putem dormi.

Arghir se vâra îmbrăcat sub plapomă și suflă-n lumânare. Chiți se cuibărește pe o jiletcă veche sub pat, închide ochii, oftează și se gândește cu milă și cu dragoste la stăpânu-său.

LA GURA SOBEI

Mi-am făcut singur focul. Lemnele, cam verzi, nu prea vroiau să s-aprindă – un articol de fond al unui ziar de opoziție a fost hotărâtor.

Ș-acum iată-mă-s instalat în vechiul meu jilț de tei; pe care se stă de minune și se poate visa ca-n cel mai strașnic fotoliu. Cu adevărat o comoară de visuri e un foc bun în sobă. Se desfac încet aduceri-aminte; imagini și glasuri uitate, înghețate de vreme, în clipa asta se dezmoțesc de căldură, ca strigătele trâmbițelor din povestirile fantastice ale baronului Münchhausen. Hotărât, nu poți gândi la o anume temperatură.

Cum duduie flacăra! Parc-ar fi tumultul unei mulțimi în răscoală. „Libertate! Libertate!” strigă din ce în ce mai amenințătoare tăria cea încătușată. Deschid ușa de sobă, ș-o dată vâlvoarea se potolește.

Ce bine-i așa! Vezi, trebuie să știi slăbi frâul la vreme, ș-atunci toate merg în tact. Acum flacăra a îmbrățișat și lemnele de deasupra cu aceeași dragoste mistuitoare. Și toate amintirile copacului falnic de ieri, trezite în fiorul ceasului acestuia, care e cel hotărâtor, fiind cel din urmă, încep să cânte. Vijelii cumplite ce se năpustesc, să dărâme pădurea, suieră și freamătă vajnic în rămurișul zbuciumat, s-aud crengi rupându-se, foșnet de frunze, chemări de bucium și tropote de cai și lungi chiote de hăițași; în depărtare o pușcă s-aude bufnind, apoi alta; trei, patru pocnete deodată, treptat răsunetul lor se stinge, și toate zgomotele se potolesc; parcă-nadins au vrut să facă tăcere – o tăcere solemnă pentru minunatul cântec de încheiere. În adevăr, pe bulgărașii de jăratec un singur lemn a mai rămas nezdruncinat, și cum stă așa, cuprins de flăcări, ca o jertfă pe rug, iată că o privighetoare, un suflet de privighetoare ascuns acolo, cine știe de când, în bucățița de tufan, începe să cânte. La început, ușor, un piuit prelung, sfios tremurat, ca un suspin, apoi tot mai larg, tot mai întezit, ridicându-se, mlădiindu-se, depănându-se în triluri din ce în ce mai răspicate – limpezi, răcoroase, dulci note de piculină, amestecate cu ceva din sunetul pe care îl fac picăturile de apă pe o tavă de argint. Dar lemnul, fostul lemn, se despică în două, apoi în patru; și, biruit, răpus de tăria focului, sub pale de lumini vinete și roșii, se farmă și el. Cântecul tace. Mititelul suflet de privighetoare a zburat pe coș.

Mă simt acum absolut singur, și foarte departe și foarte străin de lumea de vrajă a copilăriei, ce-mi reapăru o clipă, în bătaia flăcării, cu acea frăgezime de lumină ce-ți îngăduie să mai citești o dată slova de cenușă a unei scrisori pe care ai aruncat-o în foc.

Clipește încet cărbunii, ochii biruiți de somn. Stol întârziat de gânduri își leagă zborul în roate largi pe deasupra unui codru de stejari. Ce vâlvătaie adineaorea, și cum s-a potolit! Toate se potolesc. E o tăcere, că mi-aș auzi zborul gândurilor dac-ar zbura mai pe-aproape. Dar codrul lor de stejari e departe, dincolo de Bârlad, pe măgurile Ghicaniilor, de unde cine știe dacă n-o fi plecat și el, ca atâtea altele!... Trăia odată în mijlocul codrului aceuia un boier bătrân, puțintel la trup, iute la mișcări și potolit la vorbă – sta acolo, într-o căsuță de bârne, pe care singur și-o făcuse, avea un cal și-o cărucioară, și păsări multe, și câini și puști de vânatoare; încolo, nimeni – singur, singurel. Și știi că lumea grozav se minuna de pustnicia lui, și mereu îl căina: să stai tu așa fără-un neam, fără o slugă măcar pe lângă tine. Doamne ferește, vine o primejdie, o boală, ceva, și să n-ai pe nimeni, luni întregi să nu vezi tu un chip omenesc, să n-auzi o vorbă...

Și cum umblam eu așa creanga toată ziua, l-am întâlnit într-o dimineață în marginea codrului dinspre Pleșăștii noștri; m-a întrebat al cui sunt, și-am legat vorbă numaidecât – pe bătrân îl chema Vasile Petrovici, zicea că-i „cumătrul urșilor”, cunoștea pe tata, vechi tovarăși de vânatoare – și se mira cum de nu m-a văzut el niciodată, că doar fusese de-atâtea ori pe la noi... Da' pe când stam noi de vorbă, iacă un prepelicar nebunatic răsare ca din pământ, și țup cu labela pe umerii mei; eu îl iau cu drag de gât și-mi lipesc obrazul de urechea lui moale.

Atunci conu Vasile îmi spune cu bunătațe că, dacă vreau să am și eu un pui de prepelicar, să merg cu el acasă, și-mi dă bucuros – și-am mers, am mers mulțisor înlăuntrul codrului, pân-am zărit între stejari căsuța ceea albă, ce ne surâdea misterios ca din cadrul unei povești. Niciodată n-am să uit impresia puternică pe care a făcut-o asupra mea gospodăria aceea ascunsă-n pădure.

Cum trebuie să mă fi grozăvit eu când m-a întrebat bătrânul dacă nu mi-e frică să mă-ntorc singur – c-a răs cu poftă și, bătându-mă pe umăr, a zis: „Apoi, dacă-i așa, deliule, să mai vii pe la mine”. Și-am plecat cu cățelul în brațe, fericit, de parcă nici nu mai atingeam pământul. Tot să fi avut eu pe-atunci nouă, mult zece ani. În vara aceea, regulat, la două, trei zile, mă înființam la „conu Vasile”. Un om tăcut, gânditor – cu ochii umbriți de-o tristete duioasă, care te atrăgea ca o taină mare. Își făcea singur mâncare, singur își spăla vasele, mătura, deretica, legând încetișor câte-o amintire de cântec bătrânesc. Trebăluam și eu pe lângă el, mai aduceam un gătej din bătătură, un cofăieș de apă de la izvor. Mă-nvăluia din când în când într-o

privire adâncă, de nespūsă bunătate, și de câte ori mă netezea pe cap, prin degetele lui, cari tremurau puțin, simțeam că se strecoară-n mine ceva din tristețea aceluï suflet misterios. Uneori stam până-n seară, mâncam acolo și mă-ntorceam pe lună... Singur. De cine era să-mi fie frică? Mama-pădurii? Să fi poftit. Parcă eu nu știam din basme că sfânta Vineri și sfânta Duminică îs mai tari decât toate scorpiile și ghionoaiele de pe pământ, și că, la urma urmei, măcar dracii să se puie, tot pe-a sfintelor era să rămâie. Mergeam fluierând ca un haiduc și habar n-aveam. Ba uneori îmi ziceam: Unde-i norocul să-mi iasă și mie odată zgrițuroaica-nainte? că știu bine cum are să se întâmple...

A urmat asta vro patru-cinci ani. Viu eu într-o vară – acu eram în liceu, băiat mărișor – viu acasă-n vacanție, ș-a doua zi des-de-dimineată cu pușculița la spinare, o iau spre bârlogul lui „conu Vasile” al meu. Sui cătinel cărăruia uscăturilor, pe la Crucea Neiului, și nu cred să fi făcut o sută de pași în pădure, c-o dată mă opresc în loc. Mi se păruse c-a strigat cineva. Stau eu, ascult... nimic. Dau să merg înainte, și iar aud ceva, de data asta ca un trosnet de vreascuri. Mă uit în toate părțile, ascult – nimic. Și cum stam așa cu spaimă, de-mi zvâcneau în urechi bătăile inimii, nu știu cum mi se năzare că s-a ițit spre mine o matahală de după un copac scorboros – ș-atâta mi-a fost, c-am retezat-o la fugă-ndărăt, de-mi scăpărau călcâiele.

Și nici nu m-am mai bizuit de-atunci să umblu singur prin codrul Ghicanilor.

Pierdusem credința în triumful binelui.

LUNĂ DE MIERE

În sfârșit, ne cununăm – lasă că și la nuntă parc-a fost un făcut, să iasă toate anapoda: croitoreasa nu-mi aducea rochia, femeia din casă era moartă beată, mama trăsnea și plesnea, afară era o vreme ș-un viscol mânia lui Dumnezeu, ba hop! s-aprinde ș-un coș de la bucătărie – era o hărmălaie-n toată casa, de-mi venea să dau dracului și nuntă și tot... și poate că mai bine făceam. La ofițerul stării civile altă belea – n-aveam marturi. A trebuit s-alerge Nicola cu birja să caute pe la tribunal câțiva prieteni; am așteptat vr-un ceas pân' să-i aducă. La biserică popa făcea gură, că ce-am zăbovit atâta. Când m-am văzut acasă, mi-am făcut cruce, zic: bine că s-a isprăvit și asta. Nicola, de tot că să mergem undeva, măcar pentru vr'o săptămână, că tot a potrivit el așa ca să n-aibă nici un proces în vremea asta... Da eu, parcă Dumnezeu mă-ndemna, zic: nu, ce să mai umblăm noi pe drumuri să cheltuim parale? Mai bine stăm locului. Îmi făceam socoteală: am douăsprezece mii de franci – din moștenire – îmi mobilez frumușel casa din Batiștea, care tot din pricina lui îmi rămăsese neînchiriată de la sfântu-Dumitru, că zicea: cum, o casă ca asta s-o dai numai cu trei mii de franci pe an? Vai de mine, da asta-i casă să-ți aducă cel puțin șase mii, las' pe mine s-o închiriez eu... și eu, proastă, m-am potrivit lui. Pe urmă tot el a început cu planurile, cum o să ne mutăm noi în casă, cum o să facem avere cu avocatura lui, și-nsfârșit... unde mai era chip să te-nțelegi cu el? că uite-așa te-ntorcea și te-mbălmoșia cu vorba... Dacă vede el și vede că nu-i chilipir de voiajuri, cum își pusese-n gând, zice: știi ce? hai ș-om merge numai pân' la Brașov, stăm acolo trei zile și ne-ntoarcem, ce-o să ne coste?... Bine, zic, să mergem, dacă ții-tu atâta. Da eu, îți spun drept, n-aveam nici un chef. Și ne ducem, dragă, la Brașov. Acolo iar o vreme să nu te-nduri să dai un câine afară. Stam toată ziua-n otel. Nicola se plimba prin casă; altfel drăguț, tandru cu mine, nevoie mare; îmi spunea că sunt cea mai frumoasă femeie, că mă adoră, îi părea rău că nu ne-am cunoscut de mult, pân' a nu mă mărita cu Grigore; mă compara mereu cu nevasta lui dintâi – pe care n-a mai putut-o suferi din ziua-n care m-a știut divorțată – și-mi găsea tot felul de calități... Din când în când se oprea la fereastră și, uitându-se pe gânduri la vremea urâtă de-afară, ofta și zicea: «Ah, când mă gândesc ce frumos e acum la Nisa, soare, toți copacii înfloriți ș-un miros de

trandafiri de te-mbată». Ce să-ți mai spun? Cu una cu alta m-a scos din minți și-am plecat la Nisa. «Ai să vezi tu, Ninico, îmi spunea când i-am dat banii să-i ție la ei, iaca ai să vezi că noi n-avem să cheltuim de-aici decât mult două mii de lei, din care-o să ne luăm și mobile de la Veneția – acolo să vezi tu mobile, și le iei pe-un preț de nimic...»

Am ajuns în sfârșit la Nisa. În ziua 'ntâi ne-am plimbat pes'tot locul, nu mă mai puteam sătura; era în adevăr o vreme de toată frumusețea – și Nicola era vesel și drăguț cu mine – îmi părea bine c-am venit. Seara, eu nu mai puteam de osteneală – umblasem toată ziua pe jos – la masă moțăiam de somn și m-am dus mai devreme să mă culc. Nicola a mai rămas să-și bea cafeaua. M-am culcat, și-am lăsat lumânarea aprinsă, cu gând că trebuie să vină și el îndată. Se vede, osteneala drumului, aerul, nu știu ce naiba a fost de m-a toropit așa, că doar am pus capul pe pernă și n-am mai știut nimic, – putea să vie cineva să mă omoare, Doamne ferește, cum era ușa descuiată... A doua zi când am deschis ochii, soarele bătea-n geam, lumânarea se trecuse toată, mă uit speriată-n toate părțile – Nicola nicăieri. Îți poți închipui groaza mea. Nu știam ce să cred. Mă scol, mă-mbrac repede și ies. Întreb pe chelner, pe portar, întreb la birt – ași, habar n-aveau, dădeau toți din umeri. Aștept, aștept un ceas, aștept două, se face ora dejunului. Mi-era și rușine-acum să mai întreb. Tocmai pe la două, când mă hotărâsem să mănânc și eu ceva, că nu luasem nimic în gură, mă pomenesc cu Nicola, palid, nepieptănat și vânat pe la ochi. Începe să-mi spună cum s-a întâlnit cu niște prieteni vechi din țară și s-a încurcat la vorbă, cum deodată i-a venit rău unui prieten și l-au dus pe brațe acasă, și-a trebuit să stea lângă el, că doctorul le-a spus că poate să moară... și-așa m-a prididit și m-a amețit cu vorba, ca unde-am mai avut chip și pas să-i zic ceva atunci? Da el a băgat de seamă că nu mi-i inima la loc. Toată vremea dejunului a stat cu ochii în farfurie, parcă se jena să mă privească-n față. Tăceam și eu, – parcă eram prostită, nu știu cum, că nu-mi venea să-l întreb nimic. După dejun, ieșim noi să ne plimbăm puțin. Cum mergeam așa, la un colț de stradă, odată-l văd că se oprește și se uită lung la un balcon. Zic: ce te uiți așa? Da el: aici am stat eu acum patru ani cu Didina... Doamne, ce mai fată bună și deșteaptă era Didina! Și frumoasă coz. N-am văzut de când sunt așa înger de fată... Uite, colo, la fereastra aia sedea-n picioare și m-aștepta, parc-o văd, cum îmi făcea bezele drăguța de ea, de departe, când veneam...

Am crezut întâi c-a înnebunit. Zic: care Didină? Pe nevastă-ta o chema Elvira.

– Ași, zice, ce are de-a face una cu alta? Didina-i Didina și Elvira-i Elvira. Hei, Didina – una e sireaca! S-o vezi, ai zice și tu: bravo fată!

Tac eu, da fierbea sângele-n mine.

Mai mergem ca vr'o douăzeci de pași, și iar se oprește. Iaca aici mâncam eu cu Didina. Bun restaurant, pot zice că e unul din cele mai bune... A, ce vremuri erau pe-atunci! Și ce fată era Didina – tot să trăiești cu aia! Sublimă fată!

N-am mai putut răbda. Mă-ntorc la el și-i spun:

– Ia-n ascultă, eu n-am venit aici să-ți bați joc de mine și să-mi trăncănești mereu de Didinele d-tale. Să știi că eu plec – hotărâtă socoteală, – plec chiar astăzi; 'ei vrea să vii, bine – ne'i vrea, atâta pagubă – mă-ntorc singură. M-ai înțeles?

– De-nțeles, te-nțeleg eu, zice, da vorba-i că astăzi tot n-o să putem pleca...

– De ce?

– Pentru... pentru că m-a pus dracu să joc și-am dat la ruletă toți banii... Da n-am văzut de când sunt așa devenă!

– Cum! Da banii mei unde-s?

– Nu-ți spusei? la Monaco. Ce vrei? Dacă nu-i șansă nu-i... degeaba. Am depeșat adineoarea lui frate-meu să-mi trimită o mie de lei, – mâine trebuie să-mi vie mandat telegrafic; și-om pleca, ce să facem? Hei... să fie Didina!... Aia găsea numai decăt parale; cu ea n-aveam grijă...

Închipui-ți mizerabilul ce-mi propunea.

L-am ocărât, l-am blestemat, am plâns, de se uita lumea la mine ca la o nebună. Aș, el nici nu se sinchisea, îmi vorbea alte alea. Îți închipui d-ta o asemenea canalie?... Parcă mă luase de pe drumuri... În seara aceea nici n-am mâncat. El s-a dus, a mâncat – pe urm-a venit, s-a tolănit pe-o canapea... și pușia din țigară c-o nepăsare, parcă nimic nu se-ntâmplase. Eu de-abia mă potolisem din plâns. Zic:

– Frumos ai început-o cu mine. Halal viață!

– Hei, zice, pe câți n-ai învățat și tu-n zilele tale! Lasă, că te știu eu ce poamă mi-ai fost... Cu mine să nu faci pe mironosița, că eu te știu, neică, te cunosc ca pe-un cal breaz.

Ș-a început să-mi spună tot felul de prostii și de vorbe urâte. Ș-atunci pe mine m-a cuprins ca o jale de halul în care mă vedeam, străină, fără nici un ban și batjocorită, și-am prins a mă boci și-a-mi smulge părul din cap. Lui i s-a făcut pe semne milă, ori numai așa ca să m-adoarmă, nu știu, c-a venit lângă mine îmbunat și m-a rugat să-l iert – și eu, proastă, l-am crezut și l-am iertat.

A doua zi, pe la zece, iar se face nevăzut. Aștept eu pân' pe la trei și, văzând că nu mai vine, mă duc la poștă și-acolo aflu că ne sosise o mie de lei de la mama și că el îi luase de dimineață. Desperată, mă duc întins la Monaco. Acolo la Cazino mă-ntrebau de bilet. «Ce bilet, domnilor?» încep eu cu gura la ei, și ca o nebună mă smuncesc din mâinile ușierilor care

vroiau să mă oprească, îmi rup și rochie și tot de pe mine și intru buzna-n sală. Ce să văd, dragă? Nicola al meu, între două madame, juca la afurisita aia de ruletă... Doamne, când mă gândesc prin câte-am trecut – mă mir zău că n-am înnebunit. Am ieșit de-acolo cu scandal. El pierduse tot iar, nu mai avea decât doi franci. Pe drum, după ce mai conțenesc eu din plâns și mă mai răcoresc, el îmi spune:

– Ai toată dreptatea, dragă, văd și eu c-am fost un ticălos, și-s destul de pedepsit. Acum e vorba: cum ne-ntoarcem noi în țară? Ca să mai scriem... cui să scriem? Și când să-ți vie?... Nu-i decât un singur mijloc: să ne prezentăm la direcția cazinoului, să spunem că tot ce-am avut am pierdut la ruletă și să cerem să ne da bani de drum pân' la București. Să nu crezi că-i o rușine. Aici așa e regula. Se știe: decavații au dreptul la bani de drum.

La început nici nu vream s-aud de-așa ceva. Pe urmă dac-am văzut ș-am văzut că alt chip nu-i, am zis: haide, să beau și paharul ăsta! De două ori am vrut să mă-ntorc de la ușă, aveam așa o slăbiciune-n tot trupul, mi se tăiau picioarele de pe la genunchi – ș-un nod parcă mi se punea la beregată; am stat puțin pe-o bancă afară ca să-mi mai vie suflet. Credeam c-am să mor de rușine. Mă gândeam acasă, la mama, la lumea bună cu care sunt în relație, la viața pe care-am trăit-o... ah, cum aș fi vrut atunci să se deschidă pământul sub mine și să mă-nghită. Când am intrat acolo, întâi n-am văzut nimic, am simțit ca o perdea pe ochi, ș-am stat un moment cu mâna răzămată de scaun, pân' să-mi vin în fire. A-nceput să ne-ntrebe și să ne cerceteze, vorbea cu noi ca cu niște slugi, ne-a pus să iscălim niște hârtii și niște condici, apoi a chemat un comisar și-n fața lui, după ce ne-a făcut morală, ne-a numărat la fiecare-n mână banii de drum în clasa a treia pân' la București și ne-a spus răstit că să nu mai contăm pe alt ajutor de la ei și să plecăm numaidecât.

La gară, când ne-am socotit paralele am văzut că ne-nșelase cu șapte franci.

Ne-am luat două bilete de clasa a doua pân' la Viena. Am răbdat de foame tot drumul. Un ban nu mai aveam să-mi cumpăr un corn. Și ce drum lung! Credeam că n-are să se mai sfârșească. La Viena am tras la un otel pe care-l cunoșteam de când eram cu bărbat-meu dintâi. Acolo altă nenorocire: se desființase restaurantul. M-am dus la stăpâna otelului, și mi-a făcut un ceai, i-am spus că-s bolnavă și n-am poftă de mâncare, mi-a dat la ceai niște pesmeți și de câte ori întindeam mâna să iau câte un pesmet, mă uitam cu frică la ea să nu mă vadă, să nu priceapă că mi-e foame...

A doua zi am primit de la mama două sute de lei, – îi cerusem cinci sute. Prima grijă a fost să mă duc să mănânc bine. Seara am plecat, și la Brașov iar am rămas fără parale. Am telegrafiat lui unchiu-meu ș-a treia zi

am primit o sută de lei. Uf! când am intrat la Predeal în țară, mi s-a părut c-am înviat din morți. Nicola, cu cât ne-apropiam de casă cu-atât devenea mai gânditor și mai morocănos. Dar eu acu îi iertasem toate; eram bucuroasă c-am ajuns. În sfârșit aici, cum veneam de la gară pe strada Griviții, odată îl văd că pune mâna-n spatele birjarului să oprească. Zic: ce e? Zice: mă duc puțin pe la frate-meu să iau ceva parale, pân' ne-om instala...

– Lasă că te-i duce pe urmă...

– Nu, că-l scap... acu-i acasă... viu eu îndată.

Ș-a sărit din trăsură, ș-a apucat pe strada Semicercului. L-am așteptat o zi, două, trei... pe urm-am început să cercetez, să-l caut cu poliția. Vroiam să știu ce-i, ce gând are...

Doamne, câte-a mai fost să trag – oi spune și morților!... În sfârșit l-am găsit. L-am găsit într-o căsuță mizerabilă din Măntuleasa. Stătea tolănit pe-o canapea; lângă el Didina legăna cu piciorul o albie-n care dormea un copil mic. I-am dat cu tifla ș-am plecat, și nu l-am mai văzut de atunci. Ce canalie! Și mama care-avea așa încredere-n el!...

– Ei, ș-acu?

– Am dat divorț... Lasă-l, să trăiască cu Didina!

O DATORIE

Era tot acolo, pe terasa Quarnero, în fotoliul ei pe roate. În dreptul ei dafinii înfloriți își dădeau ramurile la o parte, deschizându-i ca o fereastră spre mare, soarele-și strecura razele printre copaci; boabe mari de lumină jucau pe pălăria ei de paie cu boruri largi, cari-i umbreau fața până la bărbie. Era liniște. Jos, între stânci, se auzea plescăitul apei ușor, somnoros, în răstimpuri regulate, ca o răsuflare. Când mă văzu, figura-i palidă se rumeni puțin. Îmi întinse mâna, o mână mică și rece, că mi-a fost milă și teamă s-o strâng.

– Nu te superi că te-am chemat... Șezi, te rog... Înadins mi-am ales locul ăsta. Îmi tot închipuiam că poate se va opri cineva să se odihnească pe banca asta... Apropo, spune-mi d-ta, da să-mi spui drept: sunt eu așa de... hidoasă, încât să inspir groază la oameni?

– Ce-ntrebare! D-ta... știi bine că ești frumoasă...

– O, asta am știut-o, am fost... nu amesteca morții cu viii... eu îți cer să-mi spui cum sunt, cum mă găsești *acum*...

– Slabă, firește...

– De speriat. Nu-i așa?

Ochii ei mari și frumoși mă fixau c-o privire de copil necăjit.

– Nu-i așa, îi răspunsei zâmbind.

– Dar atunci, pentru ce fugi toată lumea de mine?

Pentru ce nimeni nu trece pe-aici, nimeni nu vine să stea pe banca asta? Pentru ce și d-ta te-ai întors și-ai apucat pe altă alee când ai dat cu ochii de mine? Pentru ce adineoarea, când ți-am întins mâna, parcă ți-era frică s-o atingi? Crezi că eu n-am băgat de seamă?... Dacă până și mama, mama mea fugi de mine. Ce-ai zice când ți-aș spune că n-am văzut-o de trei săptămâni?

– Dar unde-i mama d-tale? Nu-i aici?

– Ași, se plimbă, pe la Paris, pe la Nizza, ce-i pasă? M-a lăsat în grija nenorocitei ăștea, care nu se pricepe la nimic... o biată nemțoaică mototoală și mîncăcioasă, și s-o auzi cum sfârâie noaptea... nu știu de unde-o fi colăcit-o mama. Am avut una foarte bună, o luasem din țară cu noi, dar s-a îmbolnăvit, ș-a trebuit s-o trimetem că-i era frică să nu moară

pe-aici... Dar eu te țin, te plictisesc cu prostiile mele. D-ta poate vrei să te duci, să te plimbi.

– Nu, Domnișoară, dimpotrivă – mă interesează tot ce-mi spui. Și te rog să crezi că te ascult, nu ca un spion de suflete omenеști, ci ca un bun și adevărat prieten.

Scrisoarea d-tale – cel puțin așa mi-a plăcut să-nțeleg – îmi dă dreptul de a mă număra printre prietenii d-tale.

– Prietenii mei... N-am avut. Am fost prea vanitoasă și prea egoistă. A, dacă ne-am mai putea întoarce pe unde-am trecut odată!... Mult am trăit și mult am gândit de când sunt bolnavă. Știi că sunt luni, luni întregi de când n-am mai vorbit cu nimeni? Mi-era așa silă de oameni, de zgomot. Am stat trei luni la Sorento. Toată ziua mă uitam pe mare, și când s-apropia cineva de mine închideam ochii și mă făceam că dorm. De-atunci a rămas mama cu credința că m-am tâmpit, nu mai simt, nu mai cunosc nimic, – a spus-o doctorului de față cu toții. Și eu am lăsat-o să creadă. Mă simțeam așa de bine singură. Stăteam ceasuri întregi cu ochii închiși și mă gândeam. Mă gândeam la lumea care se mișca în jurul meu, la copiii care alergau pe terasă, la cântecele vesele și hohotele de râs ce se ridicau de prin boschete, la copacii care înfloreau, la toată bogăția aceea de viață, de sănătate și de iubire, în mijlocul căreia eu mă vedeam murind. Și nu știu cum, parcă îmbătrâneam gândind. Așa mi se lămureau toate-n minte și le judecam rece și c-un fel de îndurare de mamă bună, că nimic nu mă mai tulbura. Ajunsesem să-mi explic cele mai mari absurdități, și să mi se pară lucruri foarte firești. Mă uitam la mama cum își făcea sprâncenele, ochii, buzele, creștii de pe frunte, cum întinerea sub ochii mei, o ascultam în ce mod provocat se tânguia doctorului de viața ei necăjită, lipsită de orice plăceri, îi ghiceam intențiile în fiecare gest, în fiecare privire, îi pipăiam sufletul în fiecare cuvânt... Ș-aveam momente când, nu știu prin ce joc bizar al minții, îmi închipuiam că eu sunt mama ei, bătrână, și ea e fata mea care iubește și vrea să-și bea cu toată setea și lăcomia tinereții partea ei de fericire pe lumea asta. Deunăzi, ne întorceam de la Neapoli la Veneția. Peste noapte, în tren, mi-a venit rău. Mă înecam, nu mai puteam respira. Servitoarea a crezut că mor, ș-a chemat pe mama, care dormea în cabina de alături. Atunci am înțeles cât de greu și chinuitor trebuie să fie să călătorești c-un om bolnav. Și nu-ți faci idee ce milă mi-a fost de mama, când am auzit-o zicând: of, Doamne, de s-ar sfârși odată! Să fii bolnav, așa cum sunt eu, de-o boală care nu iartă, dar care-ți lasă toată judecata limpede, să vezi bine că n-ai alt rost pe lume decât să suferi și să faci și pe alții să sufere, să simți cum în jurul tău se pune ca o atmosferă de durere, pe care-o porți pretutindeni cu tine și în care nimeni nu poate intra fără să-și piardă ceva din liniștea, din veselia, din sănătatea lui sufletească; să-ți dai în fiecare

moment seamă de... repulsiunea pe care-o inspiri, s-o vezi, oricât ar vrea s-o ascundă, s-o simți în glasul care te întreabă, pe figura care-ți zâmbește, în mâna care-ți potrivește perna la spate, în mișcarea cu care-ți întinde-o floare s-o miroși, și să înțelegi și tu în cele din urmă că singurul bine pe care l-ai mai putea face acestei lumi, ar fi să mori, – iată, nu-i așa? destule cuvinte pentru care viața, porția ta de viață să nu ți se mai înfățișeze ca o favoare, ci ca o corvoadă, ca o belea, de care să nu știi cum să te desfaci mai iute.

În noaptea aceea, m-am gândit pentru prima oară la sinucidere. Dar eram așa de ostenită, că nici cu închipuirea nu puteam prinde-o hotărâre. M-am deșteptat dimineată, amorțită. Eram singură, și fereastra deschisă. Bătea soarele... soarele Italiei. Mi-am întins fața și mâinile reci la razele lui, ca la o mângâiere. Mi se părea că e un mag, un doctor bătrân, de prin basme, care s-apleacă să-mi vadă boala, să mă atingă și să mă vindece. Și una din razele soarelui s-apropia de urechea mea și-mi șoptea: Vezi, ți-au lăsat fereastra deschisă ș-au plecat, crezând că pe acolo o să vie moartea, ș-am venit noi în locul morții, am venit să-ți redăm sănătatea și frumusețea, noi, care facem să răsară viața și veselia pe unde trecem, noi, care umplem lumea de iubire, de flori și de lumină. O suflare nouă mă înviora, o căldură întăritoare îmi intra în sânge; simțeam, simțeam bine că se petrece o minune, ceva misterios și supraomenesc, care nu se poate spune, de care poate fac rău că-ți vorbesc dumitale, care, firește, n-ai cum să pricepi și să crezi ce-ți spun eu; astfel de lucruri cad în domeniul unui alt simț pe care nu-l dă decât atingerea cu moartea...

La Veneția am ajuns bine. Am stat acolo două zile. M-am plimbat, pe propriile mele picioare, prin piața San Marco, și porumbeii au ciugulit din palma mea grăunțe. Mă simțeam așa de bine. Eram sigură că mă-ndrept. Când am întins întâi mâna cu grăunțele, pariasem în gând: de-o fi alb porumbelul care-o lua primul grăunțe, mă fac bine – și alb a fost. N-am spus asta la nimeni. Îmi venea să țip de bucurie...

Tăcu și, dusă pe gânduri, își privi mâinile ca de ceară. Apoi, deodată, își ridică iar ochii spre mine și mă-ntrebă:

– Ai fost la Monaco?

– Nu.

– Hm... vezi, eu joc la ruletă, joc mereu, joc cu pasiune, în tren, în pat, aici, ziua, noaptea, într-una joc. La Sorento nici n-am pierdut, nici n-am câștigat; la Veneția am avut o șansă... nebună; de când am venit la Abbazzia pierd, pierd mereu.

Afurisită ruletă. La urma urmei nici nu poți decât să pierzi... când moartea-i bancherul, și doctorii crupieri. – Adio. Mă ierți că te-am chemat ca să-ți umplu sufletul cu lucruri așa triste.

Ș-acum, un mic comision. Aici ai epitaful meu făcut de mine. Când vei auzi c-am murit, deschide plicul și publică epitaful, și câteva rânduri... despre mine.

Îmi promiți?

– Dacă nu mor eu înainte, da.

– Îți mulțumesc. Acum, lasă-mă te rog, vreau să dorm puțin. Nu uita ce mi-ai promis – adio.

I-am strâns mâna, întorcându-mi fața – ochii-mi erau plini de lacrimi.

În ziua aceea am plecat. E un an de-atunci.

N-am mai văzut-o, nici n-am mai auzit nimic de ea în vremea asta. Săptămâna trecută am aflat c-a murit la Miramare. Mi-aduc aminte. Nu-s decât trei ani de când o admiram la un bal, aici, în capitală, – ș-acum... îi transcriu epitaful:

*La pragul liniștei de veci
Lăsat-am visuri și dureri.
În straja zidurilor reci
Cresc flori din jalea mea de ieri...*

*La ce v-aș mai aduce-aminte
C-așa de tânără m-am stins?
Viața mea e-n trei cuvinte:
Am fost, am suferit, ș-am plâns.*

DOCTORUL RAREȘ

Cotirăm un dâmb, și deodată satul ni se înfățișă ca-ntr-o panoramă. Casele albe, acoperite cu draniță, rășăreau vesele dintre livezi. Acoperișul bisericii, sclipitor în bătaia soarelui, părea că arde.

– Satul vechi, zise Rareș, era pus rău, în niște mlaștini, colo se zărește un tufiș de sălcii. Am cam avut de furcă cu ei până să-i mut pe toți. Aici locul vine puțin înclinat, apele se scurg iute. Fiecare gospodar are douăzeci de prăjini împrejurul casei, și la câmp cinci fâlcii de semănat, imașul e de-a valma. La noi nu-i dijmă, nu-i clacă. Am pe moșie, pân' acum, o sută douăzeci și opt de case; fiecare casă îmi dă patruzeci de zile pe an. Bineînțeles că zilele acestea le dau oamenii când pot, fără să se stingherească de la munca ogorului lor; sunt unii care și le plătesc din iarnă, cum e rotarul, butnarul și alți meșteșugari. Ceea ce m-a interesat însă din capul locului a fost să fac din ființele acestea «oameni». Și încep să cred c-am izbutit. Nu mai am decât un singur bețiv în sat, și e un an aproape de când furturi, bătaii nu se mai pomenesc. Îmi pare rău că nu poți să stai două-trei săptămâni măcar, ca să cunoști bine lumea de-aici și să vezi și d-ta ce poate-ajunge țaranul nostru, când e tratat mai altfel, și când își bate cineva capul cu el, să-l învețe și să-l puie pe calea cea bună.

Intrarăm în sat. O alee largă și dreaptă, din care plecau din distanță-n distanță drumuri regulate, împărțea satul în două. Casele erau la linie, și zidite la fel. Rareș îmi arată una cu degetul și-mi spuse că acolo stau părinții lui. Soarele era la amiază. Copiii în cârduri ieșeau de la școală. În dreptul nostru se opreau și salutau cu respect.

Casa lui Rareș era cu două rânduri. În scară ne-a întâmpinat o jupâneasă bătrână, îmbrăcată curat, cu fața întinerită de bunătate și de veselie. Ne-am spălat în pripă, zoriți de foame. Masa ne-aștepta în grădină, într-un umbrar de lilieci înfloriți.

– Mă găsești schimbat? mă-ntrebă Rareș, văzând că-l privesc lung.

– Nu. Tocmai mă miram....

– Și cu toate aste sunt doisprezece ani de când nu ne-am văzut. Numai când mă uit la copacii ăștia, plantați de mâna mea, și-i văd așa mari, îmi dau seama c-a trecut atâta vreme la mijloc. Încolo mi se pare că ieri am venit. Aici îmbătrânim anevoie pentru că suntem cu toții mulțamiți, ducem

o viață liniștită, muncim și vara și iarna, și nici nu prindem de veste cum trec zilele. Iată, eu am patruzeci și cinci de ani, și mă simt mai în putere decât oricând.

– Cum s-a făcut că nu v-ați însurat până-acum?

Rareș zâmbi.

– Știi și eu?... Prea mi-a fost dragă libertatea... Am vrut să fiu în orice moment deplin stăpân pe viața mea, pe mine. Și-apoi, la drept-vorbind, nici n-am prea avut când să mă gândesc la așa ceva. În vârsta... nebuniilor, de la 18 până pe la 23 ani, m-au scăpat nevoile, zilele fără prânz și nopțile fără odihnă, încălțăminte spartă, petele de pe haină, năbușitorul miros al sălilor de disecție și al spitalului.

Când am ieșit doctor, m-au luat în primire grijile cele mari, neliniștea primilor pași, amărăciunea primelor decepții. Îmi face rău și azi, când îmi aduc aminte, nu atât de greutatea prin care-am trecut, cât de mijloacele necinstite prin care se ridicau mediocritățile în jurul meu, de viclenia și răutatea omenească, împotriva căreia a trebuit să lupt mult până să-mi pot face și eu un loc, într-o lume unde toate locurile păreau a fi ocupate. Dar nu m-am descurajat niciodată și nu m-am plâns nimănui.

Am răbdător, și-am muncit cu o energie de țaran încăpățânat; și când, în sfârșit, succesele au început să bată și la ușa mea, le-am primit cu liniște, ca pe niște oaspeți așteptați, care-au zăbovit puțin pe drum, dar care, la urma urmei, *trebuiau* să sosească. Nu m-a amețit nici faima ce se făcuse în jurul numelui meu și care vindeca adesea mai bine decât rețetele mele, nici averea, destul de mare, pe care mi-am agonisit-o în zece ani de muncă. Departea era, ce-i drept, și umilit locul de unde plecasem, dar toată calea asta lungă eu o făcusem pe jos, pas cu pas, nesprișnit de nimeni, privind pururea-nainte, lăsând în urmă, fără părere de rău, copilăria mea lipsită de jocuri, tinerețea mea lipsită de iubire și de petreceri. Și niciodată n-am fost ispitit să-mi destăinuiesc cuiva visul, frumosul vis, pe care de-atâta timp se sprijineau toate gândurile și puterile mele, visul pe care astăzi încep să-l văd aievea. La ce l-aș fi spus? Eram așa de sigur că nimeni n-o să mă-nțeleagă! Dar în ceasurile mele de repaos închideam ochii și mi-l împânzeam frumos, cu voluptatea unui avar care-și socotește comoara.

De câte ori nu mi-am trăit în gând viața asta de-acum! Și de pe cea mai înaltă și mai luminoasă treaptă a visului meu îmi plăcea să mă-ntorc și să mă uit în urmă... departe, o, așa de departe!... Mă vedeam zgribulit în căruța dascălului Pinte, pe-o dimineață rece și ploioasă de toamnă. În urma mea rămânea mama cu lacrimile pe obraz, și tata bolnav, și toți ai noștri săraci lipiți pământului. Mai puteam eu crede pe-atunci, că-ntr-o zi moșia asta va fi a mea, și că mă voi întoarce ca stăpân aici, unde părinții mei și neam de neamul nostru au fost pururea slugi! Un singur gând însă

m-a urmărit de când am plecat de-acasă: să-nvăț bine ca s-ajung și eu ceva... să-mi pot scăpa părinții din robia nevoilor. Mai târziu gândul acesta a prins a se lărgi și-a lua forma unui plan hotărât... A, dar iată, eu m-am întins la vorbă și... clienții m-așteaptă. Am și-aici clientelă, – din fericire foarte puțină, din ce în ce mai puțină. Haidem; o să vezi, în treacăt, câteva locuințe, școala, oamenii de pe aici.

*

* *

Drumurile drepte și curate, copacii puși des și la rând de-o parte și de alta, gardurile de nuiele împletite frumos, casele nalte cu pereții văruiți, copiii frumoși, vitele grase, aerul sănătos, toate-mi dădeau impresia că mă găsesc într-o altă țară, într-o altă lume. O nevastă cu pruncul în brațe, o bătrână cu furca în cingătoare, o fată rumenă la față, cu ochii mari și speriați ca de căprioară, din orice casă un chip voios, strălucitor de fericire și de recunoștință ieșea înaintea lui Rareș; până și copiii se uitau la el ca la un Dumnezeu. Fiecare gospodar avea două odăi mari podite pe jos, despărțite printr-o sală, care servea iarna de bucătărie. Pe paturi erau așternute scoarțe de lână. La ferestre perdele de pânză vărgată cu arnici. Mai la fiecare sătean era un război, unde nevasta sau fata țesea îmbrăcămintea casei și a familiei. Rareș, după ce-și vedea bolnavul, inspecta rufăria, farfuriile, paharele, prosopul, ligheanul de spălat.

Nu mă puteam sătura de a-l admira, văzând cu ce dragoste și bunătate părintească se îngrijea de viața sătenilor lui; și, în adevăr, reușise să facă din ei oameni, oameni curați, muncitori, cumpătați, sănătoși și cuminți. Școala, întreținută cu cheltuiala lui, era o mică fermă, din care băieții ieșeau, după cinci ani de învățătură mai mult practică, cu toate cunoștințele trebuitoare unui bun gospodar. Niciodată n-am văzut un colț de lume care să-mi dea o așa impresie de ordine și de fericire.

A doua zi dimineață trebuia să plec. Seara am stat de vorbă-n grădină până târziu.

– Vezi, îmi spunea-ntre altele, te mirai de ce nu m-am însurat. Ce femeie ar fi venit aici să muncească alături cu mine, să meargă din casă-n casă, să stea de vorbă cu toți, să vadă oalele-n care-și fierb mâncarea și scutecelile-n care-și înfașă copiii, să stea la căpătâiul bolnavilor, să caute și să lecuiască toate rănilile trupești și sufletești de care sufereau bieții oameni! E și aceasta, dragul meu, o lucrare grea pentru care ți se cere multă putere, și multă răbdare. Și când poporul în legenda Curții de Argeș spune că meșterul Manole a trebuit să-și îngroape nevastă și copil în zidurile minunatei clădiri ca s-o poată isprăvi, cu aceasta ne arată că o operă mare

cere jertfe mari, și ca s-o poți sfârși trebuie să-ți calci pe inimă, să te lepezi de toate slăbiciunile tale omenești, să te desfaci de tot ce e pământesc, să devii zeu...

A doua zi am plecat, cu impresia că m-am plimbat câteva ceasuri într-o lume nereală, creată de propria mea fantezie.

E un an de-atunci. Azi primesc un bilet de la Doctorul Rareș. Se-nsoară c-o fată din satul lui.

„TRISTEI” NECUNOSCUTE

Și cu toate astea nu-mi mai ești necunoscută.

Scrisoarea d-tale și, mai ales, „foițele” cărora te-ai spovedit, îmi spun destul, ca să știu cui răspund.

A, „Dinu...”. Dinu nu te-a cunoscut, nu te-a priceput deloc; și eu sunt sigur că-n sufletul d-tale ai fi găsit destulă mândrie ca să-l ștergi de-acolo, ca pe-un cuvânt greșit, și să treci nepăsătoare-nainte, – dar la vârsta-n care te afli, inima are nevoie de tulburări, își prepară amăgiri și-și plămduiește singură dureri, nerăbdătoare cum e de a îmbrăca mai curând viața largă și serioasă și de a o simți bine în toate secretele, în toată bogăția ei de forme. Așa-i, ciudată firea asta omenească. Ce mult am vrea să fim mari, când suntem copii; și, când ne facem mari, ce rău ne pare că nu mai suntem copii! Găseai că prea zăbovește ursita, ș-atunci te-ai grăbit să-ți pregătești d-ta prima decepție, ș-ai izbutit, ai izbutit să te-ncredințezi, că-ntr-adevăr amorul

„e un lung
Prilej pentru durere,
Căci mii de lacrimi nu-i ajuns
Și tot mai multe cere”.

Dar ce plăcut miros de flori, de iarbă de curând cosită, îmi aduc „impresiile” d-tale, așa de bine prinse, așa de frumos spuse! Da, le-am citit, le-am citit pe toate, nu „în răstimpuri”, ci dintr-odată, pe nerăsuflăte, așa cum bei, când ți-e sete tare, un pahar cu apă rece.

Și, Doamne, cum te văd printre rânduri! Un cap simpatic de copil visător, și caprițios nevoie mare, și niciodată de acord cu lumea cealaltă. Aș paria că cei de-acasă te cred cam nebună. În orice caz bucurie mare de d-ta n-au. Și ți-e urât de moarte, ș-îți vine să plângi, și te crezi ne’nțeleasă, nu-i așa? Poate că ești chiar. De aci acea tânguioasă întindere de brațe după o umbră, după *altăceva* în sfârșit. De-aci poate paginile acestea așa de muzicale și de pasionate, pe care – vorba între noi fie – „Dinu” nu le merită, și nu va fi niciodată-n stare să le priceapă. Pentru că „Dinu”, pe cât văd eu, trăiește pe pământ, – și visurile d-tale din alte planete îi tulbură socotelile lui de băiat practic. D-ta cauți *poezie*-n dragoste. El, probabil, o fi căutând

ceva zestre, în orice caz o bună menajeră, care să-i cârpească ciorapii, să-i coase nasturii de la palton și căptușeala de la pălărie – lucruri puțin mai importante-n viață, decât „brâul de dor” și *salba* d-tale „de lacrimi”, care nu-i îngăduie nici măcar perspectiva de a putea pune amanet la o vreme de ananghie.

Nu te supăra de proza mea brutală și negustorească. D-ta culegi surcele pe unde-am tăiat eu lemne. De-aici-n colo ai de furcă... și prea scrii frumos, ca să știi și să torci bine. Te citesc, te admir și clatin gânditor din cap, ca un zodiaș care vede-un semn rău... Prea multă delicateță de simțire, prea multă poezie; – știi d-ta poezia asta ce greutăți îți atârnă de mâini și de picioare în alergarea vieții? Ceea ce mă face să te compătimesc – îmi dai voie să ți-o spun – nu e durerea de care te viaieți acum, ci talentul cu care știi s-o exprimi așa de frumos, așa de gingaș, că... parcă mă bucur de suferința d-tale.

Decepția de care-mi scrii e floare la ureche. Eu mă gândesc la cele pe care nici nu le bănuiești încă. De acelea mi-e frică pentru soarta d-tale, și mai ales a talentului d-tale, pe care nu știi cu ce cuvinte să-l întăresc și să-l înarmez mai bine pentru lunga și titanica luptă în care se aruncă. „Dinu”? A, „Dinu” nu-i decât o palidă mostră din lumea în care intri. Ai să-l întâlnești mereu, de-aci-nainte, sub forme mai complexe și mai rafinate. Ai s-auzi din gura lui aceleași vorbe de iubire, spuse cu mai multă căldură și putere de seducere, și, din nou încrezătoare, ai să-ți culci capul pe umărul lui, pe același umăr, pe care de-abia s-au zbicit lacrimile d-tale de ieri. De câte ori n-ai să tresari, crezând că-n sfârșit ai descoperit pe „adevăratul Dinu”! Mii și mii de fete, de mii de ani îl visează și-l tot caută pe pământ, pe când el, se vede, nu-i decât în povești. Adorând pururea pe Hyperion, strângeți în brațe pe Cătălin! – Noroc că viața durează mai mult decât amărăciunea unei decepții, și, dincolo de cele mai crude și mai întunecate dureri, ea tot știe să ne mai arate câte un punct luminos – farmec care ne momește, prilej de-o nouă amăgire poate! Și-așa se vântură și se prefac toate. Speranțele de ieri – decepțiile de azi – amintirile de mâine. Și dacă, din cât te-ai zbuciumat te poți alege, la urma urmei, cu câteva pagini bine scrise, asta încai știi că rămâne, e o parte curată, lămurită din sufletul și din viața ta, care n-are să se mai tulbure, nici n-are să se mai schimbe în veci de veci.

Ș-acum, pe scurt, câteva sfaturi amicale: Schimbă-ți pseudonimul, cultivă-ți talentul, îmbrățișează viața c-o privire mai largă, pe-o suprafață mai întinsă, pe care mica ființă a lui „Dinu” să se piardă; și scrie, scrie-nainte.

„JAN”

E soarele amiază. Suntem pe vârful Montiorului. Pe iarba subțire, culcată de vânturi, ne dezmoțim picioarele după cinci ceasuri de călărie, și, până să se desfacă merindele, privirile noastre, uimite, însetate de spațiu, zboară, peste munții a trei județe, în zăriștea deschisă din toate părțile. Spre miază zi, dincolo de valea Zăbaliu, cad pete de soare pe munții Vrancei, spre miază noapte. Zboina Frumoasă-și înalță codrii întunecați; spre apus, Penteleul își desfășură bogatele-i pășuni; numai la răsărit s-astâmpără clocotul pământului, și-nălțimile se pleacă dând goană vederii pe valea netedă, fumurie a Siretului.

Ne-așezăm la masă. Neprețuitul Jan – purtătorul de țigări al d-lui Chircu, cum își zice el – în picioare, c-un zdravăn stacan de țuică-n mână, ne hiritisește: „Ei, să trăiți, cinstiți boieri, să vă spânzurați... de lanțul fericirii și umflați... de poli imperiali!” Ion Crăcan e scurt și uscat – tipul țăranului român, hârsit de muncă și de nevoi. Vioi, îndemânatic la toate și deștept, el e „omul de casă” cel mai iubit al d-lui Chircu, și de pe valea Jitiei nu se pornește excursie, sau vânătoare, fără Jan. Ca să nu ne strice hatârul, dă de dușcă ș-al treilea stacan de țuică, își șterge mustața cu mâneca, ș-împingându-și căciula pe ceafă, se uită la noi șiret și clătină din cap: „Adecă, zău, să mă potrivesc eu d-voastră, ar ajunge picioarele să-și bată joc de mine. Noroc că-i aerul tare, și sugă pădurea că din trei țuici de-abia te-alegi cu una, – două parcă ți-le suflă de la gură...”

Ochii i se fac mici, mici, și strălucesc ca două mărgele negre. Dragostea cu care-l ascultăm îi dă spor la vorbă. Niciodată n-am văzut un țăran mai deschis la minte. În capul lui incult ciocnirile cu lumea, încercările vieții, au lăsat o comoară de observații, din care el, încetul cu-ncetul, și-a făurit o filosofie a lui, un sistem de gândire la lumina căruia a căutat, în neștiință de carte, să-și descâlcească singur feluritele jocuri și taine ale vieții.

*

* *

– Hm... să mănânc puiu... azi, vinerea... Ei, da-s la drum, și baba călătore n-are sărbătoare. Îmi spăl bine gura cu vin, și nu mai e nici un păcat. Numai de nu m-ar afla nevasta, că zice că-i moare vaca. Auzi prostie. Să moară vita, pentru c-am mâncat eu un picior de pui. Ai dracului popi, ce le-a dat în gând! Noi să postim, și găinele să le dăm lor să le blagoslovească...

Când eram frate la Găvan – că eu de frica sorților mă dusesem la călugărie – găsesc într-o zi pe Ioil jupuind un berbec în dosul stăreției, îl furase de cu noapte și se zorea Prea Sfântul să-i facă de petrecanie – zic: nu-i păcat, părinte, că-i săptămâna Patimilor? – Ași, zice el, ce iese din gură supără pe Domnul, nu ce intră. Da câte ticăloșii am văzut eu acolo, vă spui drept, m-am speriat. De la o vreme mi-am zis: mai bine la melitărie, ce-o fi o fi. Și-ntr-o zi, când erau toți la mâncare, eu m-am suit pe gard și m-am lăsat binișor cu capul pe lângă par, de mi-a rămas comanacul, ca o oală, în vârful parului, – zic: aici să stai pân-oi veni eu să te iau; și dus am fost. La cazarmă, m-am dat eu iute la brazdă. Ascultam, mă purtam curat, cizmulițele mele-mi suceam mustața-n ele. Numai cu abîțidaru ală – cine dracu l-a mai stârnit – nu mergea deloc. Până pe la al de B învățasem eu, cu chiu cu vai; da-ncolo ioc. Mă puneau ei pe cremene sfărâmată... puteau să mă puie și pe foc. Mă luasem și eu de gânduri. Zic: să știi că ăștia vor să mă facă popă...

În vară mi s-a făcut dor de munți, ș-am luat-o la sănătoasa. O croiam drept prin porumburile oamenilor. Când vedeam câte-un surtucar, mi se părea că haiti... se ia după mine, și fugeam, fugeam, nici glonțu' să nu mă prindă. Acasă frate-meu: „Unde-ți-e biletul de concediu?” Eu... îmi luasem concediu de la sfânta raniță. Și mi-a deschis el mintea de m-am întors; bodaprostii, c-ajungeam un tâlhar... acu poate tăiam sare la ocnă, în loc să vă tai d-voastră palavre... De la ce ține soarta omului”.

Seara mânem în Jitia. D-l Chircu ne face plăcerea de a pofti pe Jan la masă cu noi. S-așază râzând, și-și întinde șervetu' pe brațe.

„Mocanu-n rând cu boierii!... Adecă, zău, dacă-nvățam carte, nu intram și eu la buget? Lumea, gândesc c-a fost pădureață la început; și mai cu răsad, mai cu altoi, s-a ales și s-a făcut măr crețesc, și drăgănele și caise, și fel de fel de bunățăuri, care toate-s din sălbăticeime aduse; ș-așa-i și cu dobitocul și cu omul. D-voastră umblați lumea toată, și tot pe moale dormiți. Vara aduceți gheață, și iarna mâncați struguri copti în geam. Vă doare degetul cel mic? Cinci doctori sar să vă ia polu. Coccoanele-și dau copiii la doică, și pleacă la băi. Lor li-i rușine să-și crească pruncii. Nevasta mea ține doi gemeni la sân, și-i fudulă ca o preoteasă... Ce-ți fi zicând d-voastră de mine acu: multe prostii mai toarnă și mocofanu ăsta... Ba nu zău, câte țări ați văzut d-voastră, spuneți drept, nu-i așa că tot pământul

nostru-i mai bun, și tot țara noastră-i mai mândră. Aicea-s toate bogățiile. De aceea au și umblat atâtea neamuri să puie mâna pe noi. Da nu ne-am dat. Șoimi de munte, domnule! Iaca eu, – am, n-am mămăligă, îmi plătesc birul, mă strâng bine la opincă și mă zvârl în foc cu pieptul deschis. Dumneata te mai codești... ai carnea moale... ești trăit bine. Nu-i vorbă, om și om, dar corvoada tot eu o duc. D-voastră ați venit în plimbare pe la noi prin munți, stați o zi, două, ne mai luați din purici, și de-aici cine știe prin ce țări vă duceți, ca să treacă vremea mai repede, că vi se urăște... Eu, în cetini am crescut, în cetini mor”.

Era miezul nopții și Jan tot vorbea. Politică, religie, moarte, cântec... nimic nu era străin de mintea lui. Pot eu să le scriu cum le spunea el?

– Multe-ai mai fost știind, dragă Jane!

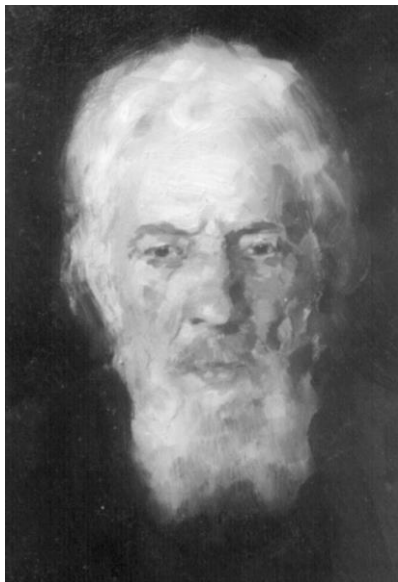
– Hei, Domnule, cât ai stat d-ta aici? Două zile. Patruzeci să stai, și n-ai să afli câte știu eu...

A doua zi, când plecam, Jan îmi striga din poartă, fluturându-și căciula:

– Să mai treci la nemoarte!

E, dragă Jane, să scriu eu cum vorbești tu, – cu mâinile-n șolduri – am trece amândoi la nemoarte!!...

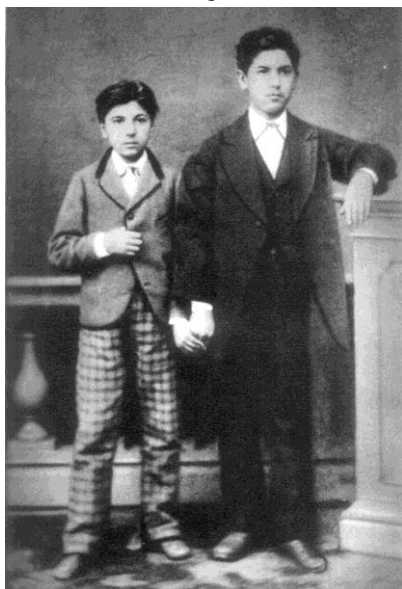
ICONOGRAFIE

1. Nicolae Vlahuță, tatăl scriitorului.
Portret de Grigorescu, 1902.

2. A. Vlahuță la 13 ani, cu mama sa.

3. Vlahuță elev.

4. Vlahuță student.

5. A. Vlahuță în ultimii ani de viață.

6. Mimi Vlahuță.

7. Anișoara Vlahuță.

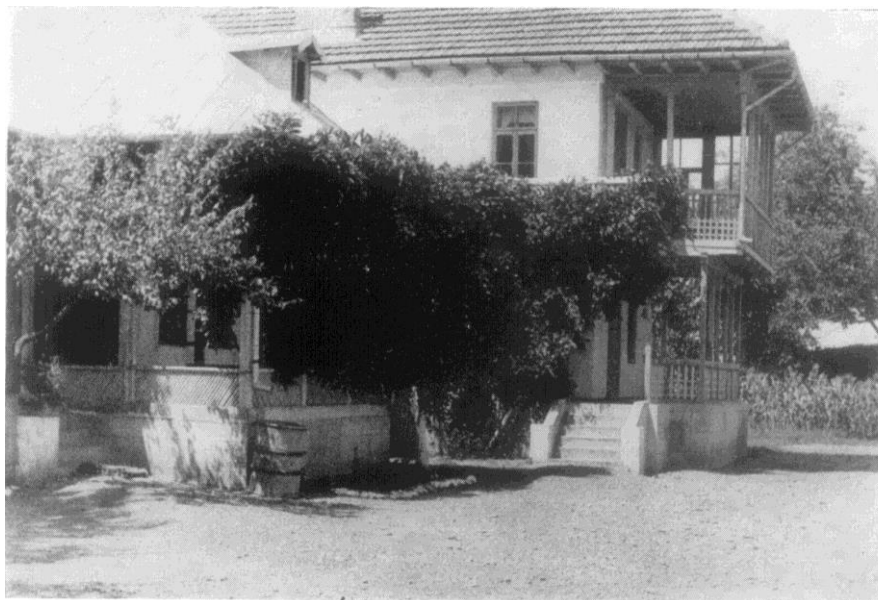
8. Bârlad. Casa în care a locuit Vlahuță în primele clase ale școlii.

9. Fântâna de sub dealul Țuguietei de unde căra Vlahuță - școlarul - apă.
În forma de mai târziu, nu cea de atunci, când era „cu cumpănă”.

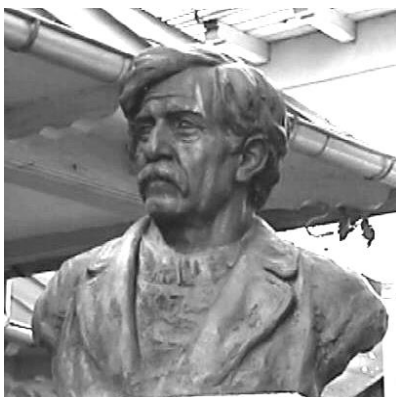
10. Casa profesorului Bulbuc din Bârlad, unde a locuit Vlahuță în timpul primului război mondial.

11. Dragosloveni. Casa în care a locuit Alexandru Vlahuță.

12, 13, 14. Casa Memorială „Alexandru Vlahuță” de la Dragosloveni, cu interior și bustul.

15. Bustul lui A. Vlahuță din Parcul Teatrului „V.I. Popa”, Bârlad.

16. Portret de Ipolit Strâmbu.

17. Bustul lui Alexandru Vlahuță din Grădina Publică, Bârlad.

Autor: Ioan C. Dimitriu-Bârlad.

BIBLIOGRAFIE

(SELECTIVĂ)

Opera

- *Nuvele*. București, 1886;
- *Poezii*. București, 1887; ed. a II-a, 1892;
- *Din goana vieții*. București, 1892;
- *Poezii vechi și nouă*. București, 1894;
- *Icoane șterse*. București, 1895;
- *În vârtoare*. *Nuvele*. Tg. Jiu, 1896;
- *Iubire*. *Poezii*. 1888-1895. București, 1896;
- *Clipe de liniște*. *Nuvele*. București, 1899;
- *Poezii*. Ed. completă. București, 1899;
- *România pitorească*. București, 1908;
- *Din durerile lumii*. București, 1908;
- *Din trecutul nostru*. București, 1908;
- *Nuvele*. București, 1908;
- *Poezii*. 1888-1908. București, 1909;
- *File rupte*. București, 1909;
- *Pictorul N.I. Grigorescu. Viața și opera*. București, 1910;
- *Dreptate*. București, 1914;
- *Poezii*. 1888-1915. București, 1915;
- *Poezii*. Ed. îngrijită de T. Vârgolici. București, 1956 (ed. a II-a, 1959, cu o pref. de I. Rotaru);
- *Opere alese*. Cu o prefață de V. Ene. București, 1957;
- *Scrieri alese*. Ed. îngrijită, studiu introductiv, note, comentarii și bibliografie de Valeriu Râpeanu, vol. I-III, 1963-1964.

Referințe critice

G. Ibrăileanu. *Opera literară a d-lui Al. Vlahuță*, Iași, 1912;
N. Zaharia. *Al. Vlahuță, viața și opera lui*, 1921;
P. Bujor. *Amintiri despre Al. Vlahuță și I.L. Caragiale*, 1938;
Gr. Opreșan. *Al. Vlahuță – omul*, 1937;
A. Bojin. *Al. Vlahuță. Studiu biobibliografic*, 1959;
V. Râpeanu. *Vlahuță și opera sa*, 1965;
V. Ene. *Al. Vlahuță*, 1976.

SUMAR

<i>Prefață</i>	5
<i>Notă asupra ediției</i>	6

VERSURI

<i>CUVÂNTUL</i> [„Viața românească”, II, 6, iunie 1907, p.391-392; ed. din 1915, 1963]	9
<i>DREPTATE</i> [„Viața românească”, III, 1, ianuarie 1908, p.29; ed. din 1915, 1963]	10
<i>LUI EMINESCU</i> [„România liberă, număr literar”, I, 5, 14 octombrie 1884, p.49; ed. din 1915, 1963]	11
<i>DORMI ÎN PACE</i> (Fragment) [„Binele public”, VI, 48(1.404), 28 ianuarie 1884, p.2-3; ed.1915, 1963]	13
<i>DIN PRAG...</i> [„Binele publice”, VI, 56(1.412), 9 februarie 1884, p.3; ed. din 1915, 1963]	15
<i>LA ICOANĂ</i> [„România liberă, număr literar”, I, 1, 16 septembrie 1884, p.7; ed. din 1915, 1963]	18
<i>MAMEI</i> [„Lupta literară”, I, 1, 19 aprilie 1887, p.4-5; ed. din 1915, 1963]	20
<i>LINIȘTE</i> [„Revista nouă”, I, 2, 15 ianuarie 1888, p.51-54; ed. din 1915, 1963]	22
<i>HOMO HOMINI LUPUS</i> [„Revista nouă”, I, 3, 15 februarie 1888, p.89-90; ed. din 1915, 1963]	26
<i>IULIA HASDEU</i> [„Revista nouă”, I, 11, 15 noiembrie 1888, p.413; ed. din 1915, 1963]	28
<i>UNDE NI SUNT VISĂTORII?... </i> [„Convorbiri literare”, XXV, 11-12, martie 1892, p.1.036-1.039; ed. din 1915, 1963]	29
<i>IUBIRE</i> [„Literatură și știință”, I, 1, 1893, p.291-295; ed. din 1915, 1963]	32
<i>PRIMA LECȚIE</i> [„Vieața”, I, nr. special, 17-24 aprilie 1894, p.1; ed. din 1915, 1963]	34
<i>ÎN IULIU</i> [„Vieața”, II, 12 martie 1895, p.2; ed. 1915, 1963]	36

1907 [„Viața românească”, II, 5, mai 1907, p.236-241; ed. din 1909, 1963]	38
SFÂNTA MUNCĂ [„Familia”, XL, 21-22, 27 mai/9 iunie 1904, p.244, număr jubiliar; ed. 1915, 1963]	43
SONETE: I. (Lăsați-mă singurății mele)	
[„România liberă”, I, 2, 23 sept.1884, p. 19; ed. din 1915, 1963]	44
II. (Dar nu-nțelegi că e cu neputință)	
[„Convorbiri literare”, XVIII, 11, februarie 1885, p.459; ed. din 1915, 1963]	45
III. (Văind s-azvârl șuvoaiele deval)	
[„Revista literară”, VI, 11, 28 aprilie 1885, p.166; ed. din 1915, 1963]	46
IV. (Ce mult aș vrea să mai iubesc o dată)	
[„Epoca”, I, 61, 2 februarie 1886, p.2; ed. din 1915, 1963]	47
V. (Sunt zece ani. Ce curios îmi pare)	
[„Vieța”, I, 1, 28 noiembrie 1893, p.4; ed. din 1915, 1963]	48
VI. (Cât ne iubeam, și cum credeam odată)	
[„Vieța”, I, 8, 16 ianuarie 1894, p.3; ed. din 1915, 1963]	49
VII. (A revenit frumoasa primăvară)	
[„Vieța”, I, 19, 3 aprilie 1894, p.4; ed. din 1915, 1963]	50
VIII. (M-am regăsit. Ce dor mi-era de mine)	
[„Vieța”, II, 23, 1 octombrie 1895, p.2, cu titlul <i>Din depărtare</i> ; ed. din 1915, 1963]	51
IX. (Din tot ce ne-a fost drag mai înainte)	
[„Povestea vorbei”, I, 5, 7 noiembrie 1896, p.1, titrată <i>Sonet</i> ; ed. din 1915, 1963]	52
X. (Câți ochi frumoși și visători, poete)	
[„Povestea vorbei”, I, 9, 5 decembrie 1896, intitulată <i>Flori uscate</i> ; ed. din 1915, 1963]	53
XI. (Vrăjit, tot șesul clocotește-n soare)	
[„Gazeta săteanului”, XIV, 20, 20 noiembrie 1897, p.436, titrat <i>La șes</i> ; ed. din 1915, 1963]	54
XII. Sămănătorul	
[„Sămănătorul”, I, 1, 2 decembrie 1901, p.2; ed. din 1915, 1963]	55

<i>A MELE VISURI...</i> [Rondel în „Convorbiri literare”, XVIII, 11, februarie 1885, p.459-460; ed. din 1915, 1963]	56
<i>SLĂVIT E VERSUL...</i> [„Universul”, XXVIII, 322, 23 noiembrie 1910, p.1; ed. din 1915, 1963]	57

PROZA

<i>MOGÂLDEA</i> [„Vieața”, I, 4, 19 decembrie 1893, p.1-2; ed. din 1907, 1963].....	61
<i>UN CRĂCIUN. (AMINTIRI)</i> [„Vieața”, I, 5, 26 decembrie 1893, p.1-2; ed. din 1907, 1963]	64
<i>SOCOTEALA</i> [„Vieața”, I, 35, 9 octombrie 1894, p.1, cu titlul <i>De la țară</i> ; ed. din 1907, 1963].....	67
<i>DE LA ȚARĂ</i> [„Vieața”, I, 39, 6 noiembrie 1894, p.1-2; ed. din 1907, 1963].....	69
<i>MAMA</i> [„Vieața”, I, 41, 20 noiembrie 1894, p.1-2; ed. din 1907, 1963].....	72
<i>SINGURUL AMIC</i> [„Vieața”, II, 34, 17 decembrie 1895, p.1-2; ed. din 1901, 1963].....	77
<i>LA GURA SOBEI</i> [„Universul”, XXIX, 44, 15 februarie 1911, p.1; ed. din 1911, 1963]	80
<i>LUNĂ DE MIERE</i> [Revista ilustrată enciclopedică „Gazeta săteanului”, XV, 4/5 (291/292), 20 martie/5 aprilie 1898, p.102-105]	83
<i>O DATORIE</i> [Revista ilustrată enciclopedică „Gazeta săteanului”, XV, 7(294), 5 mai 1898, p.165-167]	88
<i>DOCTORUL RAREȘ</i> [Revista ilustrată enciclopedică „Gazeta săteanului”, XV, 9(296), 5 iunie 1898, p.249-250]	92
<i>„TRISTEI” NECUNOSCUTE</i> [Revista ilustrată enciclopedică „Gazeta săteanului”, XV, 16/17 (303/304), 20 septembrie/5 octombrie 1898, p.361-363]	96
<i>JAN</i> [Revista ilustrată enciclopedică „Gazeta săteanului”, XV, 19/20 (306/307), 5/20 noiembrie 1898, p.423-424]	98
ICONOGRAFIE (1-17)	101
BIBLIOGRAFIA OPEREI (Selectivă)	107

Apărut: noiembrie 2004

*

Tipărit: S.C. IRIMPEX S.R.L. Bârlad
Str. Republicii 85. Tel./fax: 0235 424170